

Kongl. Maj:ts

BEFALLNINGSHAFVANDES

i

Örebro Län,

till

Kongl. Maj:t afgifne Fem-års Berättelse 1822.

U P S A L A ,

P a l m b l a d & C. 1 8 2 3.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes i Örebro Län, till Kongl. Maj:t afgifne Fem-års Berättelse 1822.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB).

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

Kongl. Maj:ts

BEFALLNINGSHAFVANDES

i

Örebro Län,

till

Kongl. Maj:t afgifne Fem-års Berättelse 1822.

U P S A L A ,

P a l m b l a d & C. 1 8 2 3.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
1:o Angående Länets allmänna beskaffenhet.....	6.
2:o Länets Invånare.....	9.
3:o Näringar.....	11.
Jordbruket.....	11.
Boskapsskötseln.....	15.
Skogarne.....	18.
Bergsrörelsen.....	20.
Isåsa Bly- och Silfver-grufva.....	21.
Helleforss Silfvergrufva.....	21.
Coboltsgrufvorna.....	21.
Jernmalmgrufvorna.....	22.
Tackjerns tillverkningen.....	24.
Stångjerns- och Manufactur-Smidet.....	26.
Jerntillverkningen.....	27.
Binäringar.....	30.
Jagt.....	30.
Bränvinsbränning.....	31.
Fiske.....	31.
Kolning.....	31.
Foror och Skjutsningar.....	31.
Landtmanna-Handeln.....	33.
4:o Politisk Författning.....	33.
Kammarverk.....	33.
StatsBidragen.....	36.
Roteringsbesväret.....	38.
Clerici-Statens underhåll.....	43.
Fattigförsörjningen.....	43.

Skjutsnings-Besväret.....	43.
Kronobrefbäringen.....	45.
Väg- och Brobyggnads-besväret.....	45.
Diverse onera och allmänna besvär.....	46.
Politi.....	48.
Allmänna Scholor.....	49.
Hälsovården.....	50.
Gästgifvare-ordningar.....	51.
Städerna.....	52.
Örebro.....	52.
Askersund.....	61.
Nora och Lindes Städer.....	64.
Nora Stad.....	64.
Lindesberg.....	65.

Tabellbilaga

Tabell för Städerna uti Örebro Län

Tabell för Landet uti Örebro Län

Stormågtigste Allernådigste Konung!

Genom Nådig skrifvelse af den 17:de April sistlidet år, har Eders Kongl. Maj:t tåckts anbefalla Dess Befallningshafvande, att hädanefter till Eders Kongl. Maj:t i underdånighet aflemna den berättelse om Lånets tillstånd, som, enligt för meddelde föreskrifter, bordt hvart femte år till Eders Kongl. Maj:ts KammarCollegium afgifvas; hvarjemte Eders Kongl. Maj:t, för att vinna en säker och bestämd kännedom om Lånets beskaffenhet i Ekonomiskt och Statistiskt afseende, om jordbrukets, boskapsskötselns och alla andra näringars till- eller af-tagande, samt orsakerna till det ena eller andra af dessa förhållanden, tåckts förordna, icke allenast att sjelfva Berättelsen skulle författas, efter en viss af LandtbruksAkademien föreslagen och af Eders Kongl. Maj:t i Nåder godkänd form, utan äfven att en del af de ämnen, som i berättelsen böra behandlas, skulle uppfattas i en särskild, densamma ätföljande, Tabell, hvartill Formulaire likaledes blifvit meddelat, och den första, så beskaffade Berättelsen, inom detta års utgång till Eders Kongl. Maj:t i underdånighet insändas, för att, vid nu instundande Riksdag, kunna vara att tillgå för Riksens Ständer, till nödiga upplysningars inhämtande.

Tiden, då denna Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Befallning skall fullgöras, är nu inne; Och ehuru Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande för verkställig-

heten deraf haft ett och ett halft års råderum, har jag likväl tyckt mig finna, att denna tid, hvarunder uppmärksamhet och arbetsförmåga äfven måst användas på de vanliga Embetsärenderna, hvilka lika litet här vid Embetsverket, som hos underlydande Tjenstemännen lätt afbrytas, icke varit tillräcklig, att med all den noggrannhet, som jag önskat iakttaga, fullgöra ett uppdrag af så omisskännelig vigt och omfattning; och jag ville därför ingalunda dölja min egen öfvertygelse om ofullständigheten och opålitligheten i flera afseenden af det arbete, som jag, i sitt nu varande ofullkomliga skick, måste lägga under Eder Kongl. Maj:ts ögon.

Genom en fortsatt kraftig och nitfull handläggning vid dessa slags arbeten, skola likväl, under tidens lopp, och förr än man torde kunna föreställa sig, de nu oundvikliga bristerna blifva upphjelpa, och misstagen rättade, samt LåneStyrelsen och de Subordinerande autoriteter småningom förvärfva en riktig Statistisk kännedom om Lånens och orternas beskaffenhet, i det stället, att man hittills, och beklagligen ännu i denna stund, så länge landet, hvarken i geologiskt eller topographiskt afseende, är fullständigt undersökt, en betydlig del jordegendomar icke affattade, eller å Charta lagde, och vattudragen för det mästa oafvägda, måste, likasom leta sig fram till många upplysningar, som man å Geografiska Chartor och i tryckta skrifter utan möda borde igenfinna.

Under saknaden af sådana hjälpredor, fruktade jag emedlertid, att allt för mycket förtro mig åt egen kännedom och erfarenhet, eller åt de i vanlig väg tillgängliga uppgifter från ortens Embetsmän. De upplysningar, som genom deras åtgärd kunnat inhämtas, skulle naturligtvis vara icke blott otillräckliga, när frågan blef att utröna och anteckna utsådet, medelafkastningen och kreaturens antal vid hvarje särskild jordlägenhet, utan äfven opålitliga, genom allmogens kända benägenhet, att söka fördölja hemmanens förmoner och verkliga beskaffenhet, vid alla derom anställde Embetsmannas forskningar, grundlagd af en, tidevarf från tidevarf, samlad erfarenhet, att sådana undersökningar oftast haft nya besvär och utskylder i följe.

Med öfvertygelse härom, trodde jag mig böra påkalla de upplystare medborgares i orten medverkan, till befordran af Eders Kongl. Maj:ts Nådiga afsigter, under hopp, att här, likasom i andra Stater, der arbeten af likartad beskaffenhet blifvit anbefallda, Enskiltas frivilliga biträde skulle undanrödja farhågorna för nya beskattningar, ingifva företaget förtroende, och låtta utförandet deraf.

De Kungörelser i detta ämne, som jag, under sådana åsigter, utfärdat, och hvilka jag underdånigst vågar bifoga, upplysa i huru vidsträckt måtto detta biträde blifvit af mig påfordradt och den ordning jag stadgat för arbetets gång.

Eders Kongl. Maj:ts tacktes deraf Nådigt inhämta, att Krono Länsmännen först kringrest i socknarna, derunder inhämtat tillgängliga upplysningar om utsäde, medelafkastning och kreaturens antal, vid hvarje Lågenhet, å ena; samt om beloppet och värdet af de särskilde extraordinarie onera och besvär, som, efter local-förhållandet i hvarje församling, eller särskilda delar deraf, åtfölja jorden, efter dess olika natur, å andra sidan; att dessa af Länsmännen antecknade upplysningar först blifvit granskade, och efter omständigheterna och befunda förhållandet, godkände, jemkade eller rättade, vid sammanträden innom hvarje församling i socknestufvorne, under Pastors ledning, samt i närvaro af utsedde sockneombud, hvarvid hvarje jordegare kunnat tillstådes vara, och vidare öfversedde af de af mig tillkallade Committerade, hvilka häradsvis följt arbetets gång, ehuru ansvaret för samma arbete hvilat på Kronofogden och Härads-skrifvaren i orten, hvilka Tjensteinån Äfven hvar för sitt fögderi, med undantag endast af ett eller annat Häradssockne-Tabellerna författat, sedan, till förekommande af allt för mycken skiljaktighet vid beräkningen af de extra ordinarie Statsbidragens värden, vissa grunder, dem jag får tillfälle, att här nedanföre närmare utveckla, blifvit fastställda, vid ett med Committerade, i Kronofogdars och Härads-skrifvares närvaro, inför mig hållet sammanträde å LandsCanzliet.

På sådant sätt äro nu för hvar enda till Örebro Lån hörande socken Special-Tabeller upprättade, hvaruti alla i socknen befintlige hemman, lågenheter och inrättningar finnas till sina värden upptagna, med sina förmoner, utskylder och besvär, de senare, hvad extra ordinarie Statsbidragen beträffar, fullständigt specificerade uti en till socknens hufvud-Tabell hörande, lika utförlig, Bilaga.

Desse socken-Tabeller med sina Bilagor, utgöra sammanlagda, en slags Jordebok för hela Länet, hvilken tjénar till kontroll öfver den Summariska Tabell, som, innefattande Resultatet af alla sockne-Tabellerna, nu i underdånighet öfverlemnas till Eders Kongl. Maj:ts Nådiga granskning; och i sammanhang hvarmed jag nu får afgifva följande.

UNDERDÅNIGA BERÅTTELSE:

1:o Angående Lånets allmänna beskaffenhet.

Örebro Lån, hvars största längd från Östgötha gränsen vid Medevi, till Stora Kopparbergs Lån, utgöra 15 mil, på en medelbredd af ungetår 7 Svenska mil, består af hela Nerikes- Provinsen, fem härader af Vestmanlands Landskap och tvenne socknar af Vermeland, innehållande tillsammans 74,27. qvadrat mil, med fyra Städer, sexton Härader och femtiosex Socknar, samt omgifves i Norr af Fahlus och Vesterås Lån, i Öster af en del af sistnämnde och Nyköpings Lån, i Söder af Linköpings och Mariæstads Högdingedömen, och på västra sidan af Carlstads Lån.

I hela sträckningen från Vestergöthland till Dalarne är Lånets genomskuret af Landsryggen, en mer och mindre uppskjutande och blott på få ställen ofvan jordytan afbruten Bergssträcka, hvarifrån Vattudragen utgrena sig, på den ena sidan åt Vester, genom Venern och Nordsjön, och på den andra, genom Hjelmaren och Mälaren till Östersjön.

Denna Bergsrygg, med sina större och mindre utgreningar, innefattar mer än hälften af Lånets areal-yta, och äro på och invid den samma sju af Lånets Bergslager belägna, hvaremot den åttonde eller Lerbecks Bergslag är belägen i den vid lånets södra gräns till Östergöthland sig sträckande skogsbygd, hvilken utgrenar sig från Tiveden och sammanbinder densamma med Kålmården, hvilka skogssträckor i gamla tider föranledde till det på ömse sidor derom belägna landets benämning af Nordan eller Sunnan. Skog.

De betydligaste Vattudragen äro:

Väster om Landtryggen: Svartålfven, som leder sitt ursprung från Dahlarne, och, sedan den i Hålfvars Noren upptagit Såf och Mångsålffvarne samt i Sjön Möckeln inom Carlskoga socken, förenat sig med ElgSimsån, Lerålfven, Trösan, Timålfven m. fl., utfaller i sjön Skagern och derifrån vidare i Venern; Öster om Landtryggen, i norra delen af Lånets: Arboga-ån, som, efter att i Glanshammars och Fellingsbro Härader hafva upptagit en mängd större och mindre vattudrag, som, till en del kommande från Dahlarne, i Norra trakten

af Lånet drifva der befintlige vattuverk, löper genom sjön Våringen och vidare förbi Arboga, samt vid Kongsöhr faller ut i Mälaren;

I medlersta delen af Lånet, på samma sida som Landtryggen, Svart- eller Trosa-ån, hvilken har sin upprinnelse från sjelfva Landtryggen i Lekebergslagens Hårad, och genom sjöarna Toften och Ten förbi Tysslingen samt slutligen genom Örebro Stad, har vid Skebecks Lastageplats sitt utlopp i Hjelmaren; Telgeån, som med sitt ursprung från Grünstens Hårads skogsbygd vid Tiveden, genom västra Neriket samt sjöarna Mosjön och Qvissmaren vid Segersjö faller ut i Hjelmaren;

I Sydöstra delen af Lånet, Svennevads ån, som tager sin början i Lerbecks Bergslag, genom sjöarna Tisaren och Sottern, förbi Brevfvens Bruk, går till västra Vingåkers socken i Nyköpings Lån, och slutligen vid Nyköping faller ut i Östersjön; och ändteligen

I Södra trakten af Lånet: Haddebo och Emma åarne, som, börjande åfven i Lerbecks socken, taga sin riktning söder ut till Östergöthland, och vid Norrköping falla i hafvet, tillika med de flere strömdrag, som ifrån Tiveden och den dermed förenade skogsbygd i Hamnars, Askersunds, Snaffunda och Lerbecks socknar, på åtskilliga ställen falla i Vettern och medfölja dess vatten genom Motala ström till Norrköping.

På detta sätt hafva i Örebro Lån en ganska betydlig mängd vattudrag sin upprinnelse, och kringsprida sig på alla punkter af Lånet till de vattuverks drift, som här finnas till ett stort antal och värde.

Af Sjöar äro Hjelmaren och Vettern de förnämsta, af hvilka den förre till större, och den senare till mindre delen, ligga inom Lånet; hvartill ock Skagern gransar. Vidare förekomma Laxsjöarne, Ten, Toften, Afvern, Sottern, Tisaren, Qvissmaren, Mosjön, Tysslingen, Våringen, Råsvalen, Ljusnaren, N. Hörken, Norr och SörElgen, Torrvarpen, Halfvars Noren, Grecken, Viken, Mückeln, Ulveltern och Alqvittern, utom en nästan oräknelig mängd mindre sjöar.

Den största öppna slätten i Lånet innefattar nästan hela St. Mellösa socken samt större och mindre delen af Norrbyås, Askers, Lännås, Sköllersta, Ekeby och Gellersta socknar; hvartill åfven kan räknas Mosås och Tåby socknar, samt en härmed sammanhängande betydlig del af Kumla, Hardemo, Kräcklinge, Backva, Viby med flere socknar i Västra Nerike. Genom denna trakt, onek-

ligen den bördigaste i Lånet, löper Telge-ån och härinnum finnas Mosjön samt Östra och Vestra Qvissmaren; Varandes sistnämnde vattudrag omgifvet af de största kårångar och sidlånta marker, som inom Lånet finnas, hvilka gifva ett ymnigt, men svagt, foder, till hvars förbättring fråga varit väckt om sänkning af nyssnämnde sjöar och af sjelfva vattudraget, som förmenas genom sin höjd, verka till omkringliggande markers öfversvämning.

Det har likväl befunnits, att innan några försök kunde göras till förenämnde sjöars aftappning och Telge-åns sänkning, vattenytan i den nedanføre belägna sjön Hjelmaren, emellan hvilken och Mosjön faller är ganska obetydligt, först borde fällas. I hvilket afseende, efter föregångna undersökningar, dem Eders Kongl. Maj:ts i Nåder täckts anbefalla och af allmänna medel påkosta, förslag blifvit väckt, att, vid Hjelmarens utlopp till Eskilstuna, genom Hyndeval, bereda ett nytt utlopp från nämnde sjö, till vårflods och öfverflödsvattnets skyndsammare afledande, hvarigenom de omkring sjön belägna ågor förmodades kunna från öfversvämning befrias; Men vid de sammanträden, som, på Eders Kongl. Maj:ts Nådiga befallning, blifvit innevarande år hållne af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Vestmanlands, Nerikes och Södermanlands Lån, med strandågarne omkring Hjelmaren, hafva några önsknningar om Hjelmarens sänkning icke blifvit framställde, utan tvertom Menigheternas tankar gått åter på ut, att inga anstalter, ledande till förändring i nu varande förhållande, borde vidtagas, utan Hjelmarens vattenyta bibehållas vid dess år 1756 fastställda höjd; Och beror nu denna fråga på Eders Kongl. Maj:ts Nådiga pröfning.

Utom de sankta markerna i denna del af Lånet finnas också i Skagershults, Qvistbro, Hidinge, Vinteråsa, Tysslinge, Gråfve, Nåsby och Ervalla, Ödeby, Glanshammars, Ringkarleby, Lillkyrka och Götunda soknar, större och mindre vidder af kår och sankta ångar, hvilka, såsom vissa årstider blottställda för öfversvämning, för närvarande icke kunna uppodlas, och har man i alla tider haft den öfvertygelsen, att sjelfva Nerikes Provinsens låga låge på östra sidan om Landtryggen utgjorde ett af de hufvudsakligaste hindren för jordbrukets både utvidgning och förbättring. Några betydliga anstalter till större kårers och mossars aftappning äro för öfrigt icke vidtagne.

Rådande jordmonen är i Lånets Slättbygder Lera, af mer och mindre bördig beskaffenhet. I vissa socknar, såsom Viby, Knista, Hidinge m. fl. är den

blandad med Svartmylla och särdeles fruktbärande; Men i Skogsbygderna består jordmonen dels af hvit eller skogslera, dels ock för det mesta af ör- och sandjord.

2:0 Lånets Invånare.

Folkmängden besteg sig år 1820, enligt Mantals-Längderna, till 94,121 personer af alla åldrar. Här af voro i Mantal tecknade, som erläggga Mantalspenningar, 25,794 af Mans- och 27,700 af Qvinskönet, tillhopa 53,494 personer; och derifrån befriade, af särskilda orsaker, 3918 af Mans- och 5429 af Qvinskönet, samt underåriga 15487 af Mans- och 15793 af Qvinskönet, tillhopa befriade 40,627 personer. Efter samma års Qvinquennii Tabell utgjorde Lånets folkmängd deremot 100,200 personer af alla åldrar och kön. Deras antal, som erläggga Mantalspenningar var år 1789 — 41,690 och år 1808 — 42,798 personer; hvaraf vill synas, som skulle folkmängden emellan 1808 och 1820, eller blott på tolf år, vunnit en tillväxt af omkring 20 procent; Men då ofelbart är, att den samma icke obetydligt aftog, under 1808 och 1809 års krig, och särdeles genom Landvärnstruppernes misshandling, hvarunder ett stort antal giftvuxna Manspersoner uppofrades; att 1812 års missväxt och de derpå följande svåra åren äfven verkade emot nya föremål och populationens förökande; att den verkliga tillväxten i folkmängden emellan år 1816 och 1820 icke uppgått till mer än omkring 3000 personer, ehuru under denna tidpunkt förmonliga årsväxter och den deraf föranledde nedsättning i priset å spannemål och andra födoämnen, ofelbart ibland de lägre folk-Classerna eller massan af Nationen måst bidra till folkmängdens hastiga förökning; så lär den stora skiljaktighet, som, efter MantalsLängderna, sig företer, emellan de mantalskriftnes personernes antal åren 1808 och 1820, icke kunna förklaras annorlunda, än genom den mindre noggrannhet, hvarmed skattskrifningarne förrättades, innan Författningen af år 1812 sattes i verket; Likasom nu varande olikheten emellan MantalsLängderna och QvinquenniiTabellerne upplyser, att vid Mantalskrifningarne, ännu i denna stund, icke med all tillbörlig uppmärksamhet förfäres, utan att ett större antal obehörigen uteslutas.

Folket har i allmänhet att tacka Presterskapet för den lilla bildning man hos detsamma finner, och hvilken hos allmogen egentligen består i Innanläsning och i en mycket enfaldig kännedom af Christendomens läror, sådana de i vår Örebro.

Cateches samt de antagne Psalm- och Evangelii-böckerna framställas. Klockare och andra barnlärare äro i de flesta församlingar antagne till barnens undervisning i dessa stycken, äfvensom, på vissa ställen, i skrifvande och räkande, hvaruti den uppväxande generationen synes eftersträfva en färdighet, som hos äldre personer af allmogen merändels saknas, och nu måste sökas hos ett inskränktare antal medlemmar af hvarje församling. Deremot har i denna ort någon hog icke visat sig ~~ett~~ insätta allmogens barn i de allmänna Lärdomsskolorna, der man nu sållan träffar andra bondbarn, än sådana, som, genom lyckligare natursanlag, blifva ditlockade.

Om bildningen vid detta förhållande står och tilläfsventyrs ännu längre kommer att förblifva på en lägre ståndpunkt hos Länets allmoge, äfvensom i-bland de lägre folk-classerna i allmänhet, så träffar man icke destomindre hos Allmogen de caractersdrag af enfold, arbetsamhet och tarflighet, som i alla tider utmärkt Nerikes innevånare. Bonden är klädd i hemväfda kläder, lika skurna med dem hans förfäder brukat, utan alle främmande prål, och man kan, med få undantag, på rocken igenkänna den socken, hvaruti han hörer. Sparsam i sin lefnad färdas han till kyrka och stad i samma vagn, som han till qvarn och gästgifvaregård begagnar, och man varseblifver öfverallt bonden, men finner aldrig tillstymmelsen till herreman. — I Bergslags-orterna deremot synes smaken både för vällefnad och för grannlåt i kvinnökönets klädsel vara i ett anmärkningsvärdt tilltagande hos de förmögnare Bergsmännen, hvilkas förökade välmåga snart nog torde leda dem in i medel-classen, visserligen icke till deras egen, eller Bergsbruks-handterings fördel.

Både i Lands och Bergslags-orten förtjenar mängden loford för goda seder och ett stilla och fredligt uppförande; men den saknar anlag och hog för slöjd och konstfärdighet, som man blott här och der träffar.

Ibland den jordbrukande Allmogen äro ganska få förmögne; ett visserligen betydligt antal väl bergade; största delen har sin nödtorftiga utkomst vid ett inskränkt hemmansbruk och genom tillfälliga biförtjenster; och en annan del, fördjupad i skuld genom missväxterna samt förhastade egendomsköp, synes svigta under bördornas tyngd.

Hos Bergslags-allmogen är välmågan i ett synbart tilltagande, de under den svåra Jernconjunctionen åsamkade skulder äro till större delen redan afbördade, och allt bebådar der ett allmänt välstånd.

Under missväxtåren och de högre spannemålspriserna hördes ej någon klagan öfver bristande tillgång på arbetare. Ifrån Dahlarne, Frycksdahls Hårad i Vermeland samt Lånets Bergslags-trakter utströmmade skaror af arbetssökande manspersoner, hvilka, för en måttelig dagspenning, vanligen blott en kappa råg eller dess värde, för sommardagsverket, lade hand vid de odliugsföretag, hvilka, med en förundransvärd hastighet utförde, af höga spannemålspriser uppmuntrade, rubbade det förut vanliga förhållandet emellan production och consumption, och så mycket bidrogo till landets förändrade ställning och utseende.

Nu åter är antalet af frammande arbetssökande betydligt minskadt, och få jordbrukare i tillfälle, att dem förnöja med den öfverdrifna betalning af 1:3:dels tunna råg, eller dess värde, som Dalkarlen för ett legodagsverke de sista åren vanligen fordrat.

Äfven inom orten har dagsverkslönen velat uppgå till detta obilliga belopp, men icke till någon lynnertlig vinst för arbetaren, hvars slit och arbetsamhet derigenom icke blifvit lifvad till förbättring uti sina villkor, utan derigenom endast funnit utvägen, å ena sidan, att kunna spara sina arbetskrafter, och å den andra att tillfredsställa sin böjelse för starka drycker, hvartill både den ökade arbetsförtjensten och det låga priset å dryckesvarorna nu gifver honom tillgångar, som han borde och kunde på bättre sätt till sin förkofran använda.

Denna fallenhet, som visar sig i ett omättligen Brånvinsupande och från vana snart skall öfvergå till behof, synes hos den arbetande Classen vara i ett beklagligt tilltagande, och utgöra nästan enda hindret för det välstånd, som, under de i öfrigt lyckliga förhållanden för denna Class, hvilka närvarande tid erbjuder, borde kunna påräknas.

3:o Näringar.

Jordbruket, hvilket allt ifrån det Spannemålshandeln blef fri, och under sedelmyntets successiva förökning, varit i ett oafbrutet tilltagande, under de sistförflutna decennier, sysselsätter största antalet af Lånets innevånare, och utgör dess första hufvudnäring.

Den öppna-åkerjorden är i allmänhet indelad i tvänne gårdar, hvaraf det ena nästan helt och hållet besås med råg, ortens hufvudsåde, till någon ringa

del med korn och hvete; Det andra gårdet ligger deremot i tråde, med undantag af vissa tegar, som instångas och besås med årtor och rosvor, samt följande året derpå med vårsåd.

I några få trakter är öppna åkerjorden indelad i tre skiften eller gårdar, af hvilka det ena besås med råg, det andra med vårsåd och det tredje ligger i tråde. Detta brukningssätt anses likväl icke förmonligt, ehuru kanske bättre, än ett annat, att lägga åkren i fyra lotter, hvaraf tre besås och den fjerdades, och blifver derföre efterhand aflagdt; Likasom en allmän öfvertygelse synes vara rådande, både om olämpligheten och om skadligheten deraf, att å trådesjorden odla foderväxter, efter hvilka den påföljande sådes-grödan oftast slagit felt. Hvaremot i Bergslagsorterna länge varit brukligt, att nyttja all odlad jord i circulation, egentligen med åsigt att bereda sig en, för de strånga körsorna, nödvändig, ymnig fodertillgång. Efter detta brukningssätt besås endast så stor del af circulations-jorden med råg, som kan väl gödslas; den bär vanligtvis en rik rågröda, och igenlägges straxt till vall, samt lemnar i flere år ett både rikt och kraftigt foder. Tre till fyra sådana skiften af jorden besås deremot med hafra, och de öfriga skiftena bära gräs, under flera eller färre år, efter jordmonens mer eller mindre bördighet, i förhållande hvarest skiftenas antal lämpas ifrån 6 à 8 till 15 och deröfver, alltid med iakttagande deraf, att så stor del af gräsvalten årligen uppköres till hafresådd, som på annat ställe kan gödslas, med råg besås och till vall igenläggas.

Detta brukningssätt har från Bergslagen börjat sprida sig icke blott till de öfriga skogsbygderna, utan äfven till flere trakter på Landslagen, der utrymmet och andra omständigheter göra det samma användbart, och allestädes verkar detta vaxelbruk till Ladugårdarnes förökande och till sjelfva jordens förbättring. Åkerjordens dikning synes vara nog försummad.

Länets Hemmantal uppgår nära till 2780 hela hemman, och årliga utsådet dervid, samt vid de till dessa hemman hörande torp och lågenheter, är i tabellen beräknadt:

Till Hvete	545	T: 19	kr	eller	på hemmanet	i medeltal	—	5	kr
— Råg	17,781	— 17	—	eller	— dito	—	6	T: 11	—
— Korn	3,057	— 25	—	eller	— dito	—	—	4	—
— Hafra	14,192	— 18	—	eller	— dito	—	5	—	4
— Blandsåd	5,206	— 27	—	eller	— dito	—	—	20	—

— Årter	1,522	T:r 29 k:r	eller på hemmanet i medeltal	— 17½ k:r
— Potatoes	14,363	— 18 —	eller — dito —	— 5 5½ —
Summa utsåde	46,670	T. 25 k:r	eller på helt mantal. Spannemål	15 7½ —
			och Potatoes	5 T. 5½ k:r
			Tillhopa	20 T. 19 k:r

Hvarefter medelafkastningen är uppgifven, med afdrag af utsådet,				
till Hvete	2,659	T:r 2 k:r,	eller på hemmanet -	- 30½ k:r
— Råg	86,598	— 20 —	eller; — dito -	- 31 5 —
— Korn	14,940	— 18 —	eller — dito -	- 5 11½ —
— Hafre	44,604	— 28 —	eller — dito -	- 16 1½ —
— Blandsåd	23,364	— 30 —	eller — dito -	- 8 25½ —
— Årter	6,672	— 27 —	eller — dito -	- 2 13 —
— Potatoes	72,324	— 30 —	eller — dito -	- 26 T. 1 k:r
Summa afkastn.	251,165	T:r 27 k:r	eller på helt mantal -	- 90 T. 23 k:r
			eller Approximations-vis	
			af Hvete - - -	7:de
			Råg - - -	6:te
			Korn - - -	4:de
			Hafre - - -	4:de
			Blandsåd - - -	4½
			Årter - - -	5:te och
			Potatoes - - -	5:te kornet.

Af denna uppgift torde proportionen emellan de särskilda sådesslagen, både till utsåde och medelafkastning någorlunda finnas, ehuru jag, för min enskilda del, icke kan undgå, att härvid i underdånighet anmärka, att utsådet, likasom medelafkastningen, synes vara nog lågt upptaget, till hvilken anmärkning jag blifvit föranledd, af det numera icke tvisvelaktiga, utan allmänt kända, förhållande, att Lånet, som till Stockholm och andra orter med säkerhet afsänder här tillverkad brännvin och spannemål till Vermelands Bergslag, fullt svarande emot den spannemåls kvantitet, som ifrån angränsande provinser vanligen finner afsättning inom detta Län, är rikeligen försedt med dess behof af spannemål, ladugårds-produkter och jordfrukter från egen jord, hvilket, vid folk-mängdens jemnförande med ofvanuppgifne spannemåls-afkastningar, efter vanlig konsumtions-betraktning på personalen, icke kunde äga rum, så framträdde dessa afkastningar i sjelfva verket voro större, än Tabellen utvisar.

Trädgårdsväxter odlas till egna behovet, egentligen endast vid de af Ståndspersoner bebodda egendomar; hvaremot Allmogen alldeles icke befattar sig med trädgårdsskötsel. Lin cultiveras i Mellösa Socken, och i Lånets södra skogsbygd, till afsalu; men i den öfriga delen af Lånets, på långt när icke till husbehovet; hvarföre bristen inköpes dels från Vestergötland, dels af utländskt lin. Enahanda är förhållandet med Hampodlingen. Af Humla produceras icke eller Lånets behof, på långt när, utan anskaffas fyllnaden deruti från Östra Vingåkers socken i Nyköpings Län och från Regna och Skedvi socknar af Linköpings Län; hvarföre ock Lånets Hushållningssällskap, genom premier, sökt uppmuntra den försummade culturen af dessa nyttiga växter, och, genom af trycket utgifna skrifter, utbreda kännedomen om förmonligaste methoden att odla och förädla dem.

Den förökning i productionen, som, efter hvad här ofvanföre blifvit anmärkt, under den förflutna tiden, blifvit åstadkommen, och länge var i ett ofbrutet stigande, har således egentligen ägt rum, hvad spannemålen beträffar, i bredd hvarmed höbordet likväl äfven blifvit ökad, ehuru icke alltid i ett efter sådes-culturen rätt passadt förhållande. Odlingarne synas likväl nu, för det måsta, hafva afstadnat, hvartill spannemåls- och ladugårds-producternas hastiga och utomordentliga fall, under det arbetslönerna stigit, och de allmänna Statsbidragen förblifvit oförändrade, utgör enda orsaken.

Till besparing i arbetskrafterna hafva en mängd tröskverk, som drivas dels för vatten, dels med oxar eller hästar, blifvit uppförde, vid de fleste större egendomar, som af Ståndspersoner innehafvas, hvaremot Bonden ännu tröskar sin såd med slaga. I allmänhet äro ock, så hos Ståndspersoner, som, efter deras föredöme, hos Allmogen, Bill- eller myll-harfvar komma i bruk, hvar med nu med ett par dragare lika mycket såd vid såningen kan köras ner, som förut, då ärder nyttjades, med 3 till 4 par. Genom en annan, i senare tider äfven införd, harf, kallad Klösharfven, blifver ock den stela lerjorden både djupare och bättre tillbrukad, än som förr, endast med de vanliga åkerbruksredskapen, plog, ärder eller trädstock och pinnharf låtit sig göra, hvilka sistnämnda redskap ännu fortfara att vara de allmänast brukliga. Särskilta plogar, till ångsmärkers uppkörande samt till dikesrenarnas borttagande, har man, på sina ställen, äfven börjat att använda; Men ännu återstår uppfinningen af det åkerbruksredskap, som otvifvelaktigt skulle leda både till den största besparing i arbetet och till ett förbättrat jordbruk, nemligen af en tjenlig dikesplog.

De så kallade Sånings-machiner hafva ej tillvunnit sig förtroende, utan låra de åkerbrukare, som deraf sig begagnat, efter hand bortlågga bruket deraf. Man tror att detta redskap endast på större stenfria och jemna åkerrymder, der jorden är djup och lös och öfverallt af lika godhet och beskaffenhet, hvilket här sällan inträffar, medför åsystad nytta, och att såningsmannen icke lika säkert med såningsmachinen, som med sin uppöfvade hand, kan utdela utsådet, på en till natur och bördighet oftast på samma åkerteg omväxlande jord, hvarföre ock grödan, der såningsmachiner här i orten varit begagnade, oftast blifver ojemn och åkertunn.

Boskapskötseln är visserligen icke så vårdad, som man borde önska, och få äro de egendomar, der man gjort sig möda och kostnad, att förbättra boskapskötseln, genom nya racers anskaffande. Men det är likväl ostridigt, att i den mon fodertillgången blifvit ökad, genom odlingen af ådlare foderväxter, såsom Timoteigräs, svensk alsikeväpling, vicker m. m., af hvilka de tvänne första slagen företrädesvis tillvunnit sig jordbrukares och äfven Allmogens förtroende; Så har icke blott kreaturens antal ökat sig, utan äfven racen deraf, till någon del, blifvit förbättrad; hvarföre ock Länet nu kan påräkna en emot behovet svarande tillgång af kött, smör och flere artiklar, som, för icke många år sedan, måste från andra orter anskaffas; — Ty, fastän ett icke obetydligt antal oxar årligen uppköpas från Småland, Vester- och Östergötland, blifva likväl dessa till större delen endast inom orten uppstallade, och afgå sedan härifrån säll till Stockholm och andra orter; Så att talg och ost egentligen låra vara de Victualier, som från andra orter för närvarande här finna afsättning, dock icke till någon särdeles quantitet. Emedlertid ligger uti bristen på både goda och tillräckliga betesmarker — hufvudsakligaste hindret för boskapskötselns tillväxt inom den egentliga Nerikes provinsen, der utrymmet på slåtbygderna är så inskränkt, att hemmanens hela inågo-onhåde icke kan antagas till mer, än emellan 60 och 100 tunnland på helt hemman öfver hufvud, med ingen, eller ganska obetydlig, skogstillgång derjemte. Derföre uppköpas från de södra orterna ungboskap och oxar, som, uppstillade, sedan dels åter med vinst försäljas till slagt, dels användas till dragare af hemmansbrukarne sjelfva. I Bergslags- och Skogsrakterna är väl utrymmet större och betet vida bättre, men det kan i mustighet icke jemföras med de Småländska betesmarkerna, och inom Bergslagen medtages dessutom måste foder-tillgången till dragarnes framfödande, hvilka, i och för Bergshandteringen och dertill erforderliga tunga och mångfaldiga körslor, måste till betydligt antal underhållas på den öfriga Ladugårdens bekostnad, hvarföre Bergsmannen sällan kan påräkna tillräcklig slagt af egen afvel och

icke alltid en för sitt behof af andra födoämnen, såsom smör och ost m. m., svarande afkastning af Ladugården.

Får-afveln var på väg att uppnå en för Klädesfabrikernas förseende med god inhemsk ull vigtig förbättring, derigenom, att åtskillige Ståndspersoner med kånbar kostnad förskaffade sig får af ågta Spanskt Merinoslag, från Flyinge och andra ställen, hvarest deras afkomlingar kringspredes nästan på de flesta Herregårdar; Men genom ullprisets lika hastiga, som utomordentliga fall, flerhundrade procent under hvad det för 8 à 10 år sedan gälde, låter äfven denna afvel småningom återgå till sitt förra förfall.

Till Håstafvelns så angelägna förbättring, har Eders Kongl. Maj:t inom Lånet, tid efter annan, låtit utdela både ryska Hingstar och åtskillige vid Strömsholm's Stuteri uppfödde; Men de hafva ej visat någon synnerlig propagationsförmåga, utan hafva deras betäckningar, på samma sätt, som de, hvilka ågt rum vid Sjöbusholm, till större delen misslyckats; hvarföre ej heller någon förbättring i håstafveln hittills kunnat förmärkas, utan de remonter, som årligen insättas vid Lifregementets HusarCorps, för det måste måste anskaffas från Öster- och Vestergöthland och Skåne, samt de sista åren till en del varit i Danmark inköpte. I BergslagsBygden är håstracen vida bättre. Den synes vara af Norrskt slag, och bibehåller sig, oagadt de stråuga körslorna, genom det mustiga fodret om vintern och ett godt sommarbete. Håstarne i denna skogstrakt, såsom fasta och starkt bygda, och vana vid tungt arbete, synas därför vara högst tjenliga till Trosshåstar, med afseende hvarå Eders Kongl. Maj:t i Nåder tåckts antaga det af samtliga Lånets Bergslager i underdånighet gjorda tillbud, att, vid inträffande krig, få utgöra extra Roteringsbevåret med Trosshåstar, i stället för Manskap. — I den sidlånnda delen af Nerikes Slättbygd, der kårhö utgör största fodertillgången, torde brist på godt hårdvallshö, på vårsåd, som här söga cultiveras, och på bete, som ej står att erhålla, vara och förblifva ett oöfvervinnerligt hinder för håstafvelns utvidgning och synnerliga förbättring.

Förhållandet emellan foder-tillgången och den i bruk varande åkervidden, synes visserligen vara vida bättre inom Örebro Län, än i flere andra delar af Riket, och det kan ej nekas, att ett stort antal Egendomar äro försedde med en ganska ymnig foder-tillgång, hvilken de senare åren, genom ny jords upptagande och igenläggning till vall, samt genom uppdikning och bränning af kårr, mossar och andra sidlånnda marker, till ansenlig vidd, blifvit betydliga

förökad; Men orsaken, hvarföre denna, så beskaffade foder-tillgång, icke haft den verkan till kreatursafvelns och sjelfva åkerbrukets förbättring, som man vid första påseende skulle kunna förvänta, ligger deruti, att på Lånets Slättbygder, största foder-tillgången består uti svagt kår- eller starr-hö, och till en del uti så kalladt sidvallshö, af så föga mustighet, att tre lass deraf knapast i godhet svara emot ett lass godt hårdvallshö; att i Bergslagen, der artificiellt foder för det måsta bärgas, dragarne förtära det måsta, hvilkas spillning till större delen stadnar på vågarna, att äfven Nerikesbondens inskränkta jordbruk tvingar honom att söka biförtjenst uti foror och körslor, som jemte bristen på bete medtaga hans fodertillgång, hvaraf en del alltid måste till sommarbehovet sparas.

Enligt Tabellerna finnas inom Lånet:

9,572 Hästar; hvaraf på hvarje helt hemman, öfver hufvud, belöper	3½
12,875 Oxar	5
39,131 Kor	14
14,437 Ungboskap	5
44,074 Får	16
4,684 Getter	2
13,264 Svin	5

Stallfodring, hela året igenom, brukas icke på något enda ställe i Lånet, emedan Holländska klöfvergräset, som härtill är måst tjenligt, befunnits så ofta slå felt, att culturen deraf nästan alldeles upphört, och jordbrukare i stället odlat perenna växter, som icke gifva mer än en skörd. Boskapssjuka har på längre tid icke förspotts; och de förra brånvinsförbudena, så uppenbart stridande emot jordbrukarens fördel, äro nu mera lyckligtvis icke att befara. I det hela är ångsskötseln ännu icke kommen i det skick, att en ymnigare skörd, utom på några få ställen, der hushållningen är inrättad på en mera omtänksam fot, lemna något öfverskott till ett följande, mindre gynnsamt år, utan har missväxt på hö, foderbrist ovilkorligen med sig i följe. Den verkar omedelbart till Ladugårdarnes förmindskning, och till en hastig nedsättning af priset å kreatur, kött och talg m. m., hvarigenom Landtmannen i dubbelt afseende förlorar. Sålunda intråffade förleden höst, att priset på godt oxkött, som våren och sommaren förut, här gälde 2 R:dr Banco Lispundet, och deröfver, i Octo-

ber och November månad föll ända till 32 sk. Banco Lispundet och derunder. För öfrigt bör här anmärkas, att Ladugårdens afkastningar lättare än spannemålen i denna ort finna afsättning.

Skogarne i Länets förmenas vara i aftagande, och skogseffecternas oafbrutet stigande pris synes bära ett ojäfagt vittnesbörd om detta förhållande.

I sjelfva Nerikes Provinsen finnas inom de Hårader, där Allmänningar för de skogbehöfvande äro att tillgå, ett antal af 500 hela hemman, som äro skoglösa och hårtill torde komma ett ungefärligt antal af 100 Hemman i Örebro, Hardeino och Sköllersta hårader, hvilka äfven sakna egen skogstillgång. Alla dessa skoglösa hemman förses med deras behof dels ifrån Hårads- och Krono-Allmänningarne i Länets, dels ifrån angränsande skogsbyggder, på längre och kortare afstånd, och för en, efter lokalförhållandet afpassad, högst skiljagtig betalning.

De öfriga hemmanen äro försedda antingen med egna skogsbehöfvat, eller med en större eller mindre tillgång deruöfver, hvilka senare bispringa dels de skogbehöfvande på Slättbygden, dels Länets städer, dels ock Jernverken med deras särskilda behof af Byggnads och stängselverke, ved och kol, utan att ännu kan sägas, att, på något ställe, utom vid ett eller annat Jernbruk, för någon viss tid, verkelig brist inträffat.

By och Hemmansskogarne äro för det mesta antingen lagde i Enskifte, eller i Storskifte, eller i så kalladt Tegskifte, som, efter författningarne, icke får, utan de fleste delägarnes frivilliga begifvande, rubbas. Få Byskogar äro samfällige, och än mindre äger i skog och mark någon samfällighet rum emellan större menigheter och socknar, enär de till Håraderne upplätne Hårads- och Krono-Allmänningar, hvilka stå under Skogsbetjeningens vård och tillsyn, samt de i Bergslagen, åt vissa Grufve- och Hyttelag, med och utan recognition, upplätne Allmänningstrakter, hvilka äro ställda under BergsEmbetsmannens inscende, undantagas.

I Länets finnas: En KronoPark; Jågårebacken nära Örebro, innehållande skogsbärande mark

42 T:land

Fyra Krono-Allmänningar, neml. Tysslingen, anslagen till Örebro Slot, Kåramaremarken, Højde Edet och Hellebråten, tillhopa innehållande

1705 d:0

samt 12 stycken Allmångstrakter, belägna i Glanshammars, Askers, Kumla, Hardemo, Grimstens och Edsbergs Hårad, för närvarande dels ställda under förbud, dels upplätne till dessa Håradsober, som derifrån erhålla årlig utsyning och utgöra i växtlig mark - - - 16,490 d:o

hvarifrån hittills till skogslöse Hemmans-innehafvare blifvit utstämpladt och, med allmångarnes bestånd, äfven hädanefter kan utsynas årligen 2850 st. timmer och 6750 lass ved och gårdsle.

Grufve, Hytte och andra Allmångar, som ej under Recognition innehafvas,

^samt slutligen Recognitionsskogar, anslagne till Brukens och Bergverkens understöd, och hvilka efter det den i 1811 års författning stadgade behandling ägt rum, dels redan blifvit till skatte löste, dels ock såsom för Bruken omistlige äro begärte att till skatte lösas, till en vidd af omkring - - - 220,000 T:land eller derutöfver.

Å de Enskilta skogarne förekomma tvenne särskilta slags hushållningssätt: det ena, som allmångast är rådande, att genom blädning fälla de mogna till hvarje särskilt behof tjenliga träden, men låta all den yngre kvarstå, tillika med en del af de äldre träden, till de spådare plantornas skyddande; det andra att fälla och afsvedja vissa skogstrakter helt och hållit; att använda all derä befintlig skog till de behof, hvartill den kan passa, och efter skedt svedjande beså marken med råg, hvarefter vanligtvis god gröda erhålles. Detta senare hushållningssätt brukas till en del i Bergslagerne, men synnerligast å Tiveden och i Lånets södra skogsbygder, der Hemmansåboernas spannemåls-behof derigenom betydligt afhjelpes; men är deremot ingalunda tillåtet å Allmångarne. Ett tredje hushållssätt har äfven på några ställen blifvit försökt, att borthugga all skogen på vissa trakter, håldst i råtsidiga figurer, och på ömse sidor deraf kvarlemna skog till den borthuggna rymdens befröande; Men man har trott sig finna, att återväxten då gått långsammare, än der man svedjat, hvarföre detta afbrukningssätt icke ännu tillvunnit sig förtroende, ehuru erfarenheten i Tyskland synes tala för dess användbarhet. Det bör likväl härvid ihog-

kommas, att Skogsmarken i Tyskland troligen icke torde vara så mycket, som i Sveriges Norra trakter, betäckt med Mossa, Ljung och Lingonris, jemte flere dylika växter, hvilka hindra fröet att nedtränga till sjelfva myllan eller jorden och der rotfästa sig, hvatföre det här brukliga svedjandet, hvarmedelst mossan, jemte förenämnde växter, afbrännes, så att det af vinden medförda fröet genast nedfaller i jorden, hvilken, vid varsamt svedjande, af askan tillika gödes, icke torde vara allestädes att förakta, utan tvertom förjerna bifall, endast varsamhet vid sjelfva svedjandet iagttages, och urvalet af den trakt, som, på sådant sätt, skulle behandlas, sker med tillbörlig noggrannhet och urskillning.

Blådningsen skall likväl sannolikt förblifva den method, som, både beqvämast, mindst äfventyrlig och sannolikt medförande största skogsbesparingen, i längden kommer att allmänast bibehålla förtroendet.

Under nu varande tillgångar på skogsämnen och innan de stigit till ett högre pris, än hvartill de nu vanligen försåljjas, har bruket af brännorf icke kunnat ens å Slättbygderna införas, utan ligga de på flere ställen befintliga tillgångar häraf, för det måsta, obegagnade.

Det gamla stängelsättet med gårdesgård af klufvet verke, uppstörad af unga träd, bibehållas beklagligen ännu; Likasom allmogens hus och byggnader ännu utan undantag uppföras af timber, utan ringaste åsigt på skogsbesparing. Byggnader af lera, bränd eller obränd mursten, eller af sand och gråsten äro äfven sållsynta och förbättringarne i sjelfva byggnadssättet icke eller betydliga; hvaremot skeende nybyggnader allestädes göras mera rymliga och prydliga samt följagteligen blifva kostsammare, än tillföre.

Vanliga täckningsämnet har hittills varit haln på Ladugårdshusen samt näfver och torf på allmogens Manngårdshusbyggnader; Men, under en tilltagande brist på god taknäfver och denna varas deraf föranledda dyrhet, börjar allmogem att både vid nybyggnad och reparationer å gamla Manngårdshus betäcka dem med takregel, hvaraf tillverkningen, i förhållande till consumptionen, årligen tilltager.

Bergsrörelsen utgör, näst Jordbruket, Länets viktigaste hufvudnäring, och idkas med den största bärnad både för Enskilta och Staten.

Härvid anmärkes först: Grufvudriften och Malmtillgångarne, nämligen

Isåsa Bly- och Silfver-grufva i Lerbecks socken, upptagen från Ödesnål år 1809 af ett Bolag, som sedan den erhållna vinsten icke svarat emot den nedlagda kostnaden, år 1821 upphört att vidare bearbeta densamma. Vid redan gjorda grufvsmåltningar har endast erhållits 95 R:d. 14 sk. myntadt silfver, och 227 Lisp. 12½ mark verkbley, men några 100 Skepp. upptagen malm är ännu icke använd. Enligt nyligen meddeld uppgift från Sala håller Isåsa Blyglans i derbstuff 5 lod silfver på Centnern, och vid pass 80 procent Bly; hvarföre detta grufvefältts ytterligare bearbetande förmodas löna mödan, ehuru nu varande delägare deruti, för bristande tillgångar, icke kunna dermed fortfara.

Helleforss Silfvergrufva lemnar för närvarande icke någon silfvermalm, utan är nu föremålet för dess bearbetande, att med en stollgång, eller dagort, på gången tvert anlagd, kunna på större djup komma i gamla grufvan. Denna stoll är andrifven 226 famnar, men ännu återstå 17, innan grufvan med den samma träffas, som anses kunna ske på sex år, och förmodar man, att Grufvans botten icke är malmlös. Förr än botten blifvit blottad kan emedlertid någon silfvertillverkning icke äga rum.

Enahanda är förhållandet med Krigskårns Silfver-malmfält, hvars bearbetande hindras af vatten, med hvars afledande man nu är sysselsatt.

Coboltsgrufvorna på Åmmetorps och Multna hemmans ågor i Hammars och Lerbecks socknar, hvilka årligen sysselsatt 150 till 200 mer och mindre arbetsföre personer, och från och med år 1817 till och med år 1821 lemnat en Coboltvinst af till sammans 66,292 marker, eller per medium om året 13,058 marker, hvilket likväl förmenas vara nog ringa beräknadt.

De på Nyhytte hemmans ågor i Hammars socken varande äldre och större Koppar- och Cobolts malngrufvor, kända under namn af Vena grufvorna, anses nu vara för litet lönande och bearbetas sålunda icke för det närvarande.

Af koppargrufvor förekomma tvänne, den i Nya Kopparberget eller Storgufvan och vid Håkanboda.

Af dessa har den förstaämndt i äldre tider gifvit en betydlig afkastning, hvilken dock i senare tider blifvit så mindskad, att de sista fem åren icke erhållits mer än 215 Skepp. 3 Lisp. 9 Mark. Garkoppar, eller 43 Skepp. $13\frac{4}{7}$ Mark. om året. Likväl fortfar man ännu med denna grufvas bearbetande, i hopp att framdeles kunna påträffa någon större Malmstock inom hufvud Schörlarna. Malmens halt är omkring två procent.

Deremot fortsattes malmbrytningen vid Håkanbo i Ramsbergs socken och Bergslag, med ännu mera drift, och har derstädes under de sista sju åren, från och med 1815, uppbrutits 26,582 Skepp. malm, som vid Flögfors Smältverk gifvit 1161 Skepp. 19 Lisp. $13\frac{1}{2}$ mark. Garkoppar, utvisande således malmens fyndighet vara $4\frac{1}{3}$ delars procent, med 14 Låsters och en tunnans kolåtgång till ett Skepp. Garkoppar. Omkring 100 arbetare äro vid denna Koppar-tillverkning sysselsatta.

Jernmalmgrufvorna kunna ej med någon tillförlitlighet till antalet uppgifvas.

Den betydligaste malmtillgången inom detta Län hämtas i Dahlkarlsbergs, Pershytte, Slötterbergs, Måsabergs, Prestabergs, Åsbobergs och Klacka m. fl. grufvor i Nora Bergslag; ifrån Stråssa, Blanka, Strip, Måssgrufve och Svartbergs fälten i Lindes socken; ifrån Sanna och Hesselkulla grufvor i Vinteråsa socken; från Svartkärns, Sikbergs, Forss, Stoll Finsbergs, Moss, Brunsjö, Fagerbergs, Stolp och Sirsjöbergs grufvor i Grythytte Bergslag; från Quiddbergs, Roskoppbergs, Ösjöbergs, Kärrgrufve och Mariebergs fälten i Hjulsjö Bergslag, samt från Lombergs, Sumatågs, Mörtkärns, Mossgrufve, Svartviks, Sahlbobergs, Berbacks, Sunds, Brands och Grönhults grufvofält i Nya Kopparbergs Bergslag.

Malmbrytningarna, hvilka, en tid efter år 1805, voro i aftagande, hafva nu uppgått till deras förra belopp, eller deröfver, och kunna för närvarande beräknas per medium årligen:

I Nora Bergslag till	-	-	-	-	90,000: Skepp.
I Lindes och Rambergs Bergslag	-	-	-	-	35,000:
I Lekebergslagen	-	-	-	-	16,000:
I Lerbecks Bergslags egna grufvor	-	-	-	-	1,000:
och i Nya Kopparbergs, Hjulsjö, Grythytte och Hel-					
tesfors Bergslagen till	:	-	-	:	19,466:

eller tillhopa 161,466: Skepp:

med olika fyndighet, från några och 30 ånda till 80 procent, men öfver hufvud emellan 50 och 60 procents halt. Hvilken malmkvantitet, långt ifrån att vara för hög tilltagen, torde, i sjelfva verket, uppgå till högre belopp, och är ingen anledning att befara, det de årliga Malmbrytningarna, för aftagande fyndighet i grufvorna, behöfva mindskas, emedan, om malmtillgången skulle på ena stället aftaga, tillfälle alltid är för hand, att med mera arbete belägga ett annat grufvefält, hvadan det torde kunna antagas för en gifven sak, att i jordens gömmor inom denna ort finnes en för everdeliga tider outtömlig tillgång på välartad jernmalm för tackjernsblåsningarne i detta Län, enär den tillgång, som de rika Grängesgrufvorna vid gränsen af Nya Kopparberget erbjuda för de norra trakternas hyttebruk, äfven tages i beräkning, tillika med Tabergs jernmalms-förråd i Jönköpings Län för hyttebruket i den södra delen af Lännet, eller Lerbecks Bergslag; dock synes kostnaden till malmens upphämtande ur grufvorna ofelbart blifva, år ifrån år, mera kånbar, i den mån, genom ett fortsatt arbete i samma öppningar, grufvornas djup ökas, hvarigenom deras bestånd äfven hotas, efter forntidens mindre omtänksamma brytningssätt uppåt dagen, hvilket nu gör ganska kostsamma förbyggnader, på de flesta ställen, nödvändiga.

Omkring 40 grufvefält beläggas nu för tiden med arbete, men endast 2 jerngrufvor, hvarifrån malm säljes utom Bergslagerna, äro till Bevillning taxerade, hvadan det i Tabellen för jerngrufvorna upptagna Taxerings-värde, utgör blott en ringa del af det verkliga, hvarföre Kronan likafullt af hyttebruket, hvartill malmen användes, har sin inkomst.

Sjelfva Grufbrytningssmetoden har i senare tider blifvit i märkelig mätte förbättrad, och man har, genom betydliga konstbyggnader, i synnerhet vid Dahlskarlsbergs-fältet, sökt bereda besparingar i arbetskostnader, äfvensom, genom torkad sågspåns användande vid Bergsprängningarne, krutconsumtionen blifvit förmindskad.

I Nora Bergslag har grufve-arbetarnas antal uppgått till 530 à 560 årligen, hvat af $\frac{2}{3}$ om icke $\frac{1}{2}$ -delar af Qvinnokönet. För de öfriga Bergslagerna kan väl icke med full tillförlitlighet uppgifvas huru många personer med jernmalms brytningen varit sysselsatta; Men de torde utan öfverdrift kunna beräknas till ett lika stort antal och således för hela Lännet till emellan 1,000 och 1,100 personer. Dessa arbetare kunna ifrån klockan 6 f. m. till kl. 4 eller 5 på eftermiddag.

dagen fullgöra den vanliga så kallade dagorkan, som betalas med 16 till 20 sk. banco, hvaremot på betingsarbeten förtjenas 6 till 10 sk. mera, allt efter grufvornas mer och mindre besvärighet, m. m. Ännu har brist på grufvo-arbetare icke visat sig, men dagslönerna deremot varit i oafbrutet stigande.

Många jerngrufvor ödeläggas, under det andra i stället upptagas.

Tackjerns tillverkningen idkas vid 69 nu i gång varande Masugnar och utgör hufvudnäringen för Lånets Bergs-allmoge.

Efter en medelberäkning för sju år, från och med 1815 till och med 1821, har denna tillverkning inom Nora och Lindes Bergmästaredöme, årligen bestigit sig:

I Nora Bergslag till	-	-	-	Skepp.	25,511.
I Lindes och Ramsbergs d:o	-	-	-		15,934.
I Lekebergs med en del Carlskoga Bergsfögderi till					11,040.
I Lerbecks Bergsfögderi till	-	-	-		5,235.
					<hr/> 57,720.
Hårtill kommer tillverkningen i den till Vermelands Bergmästaredöme hörande del af Carlskoga Bergslag, uppgifven för år 1822, till					13,115.
och för Nya kopparbergs, Hjulsjö och Grythytte samt Hellefors Bergslager, innefattande ett särskilt Bergmästaredöme, i medeltal räknad, till	-	-	-		30,466: 20.
				eller tillhopa Skepp.	<hr/> 101,301: 20.

Men som denna tillverkning icke kunnat annorlunda uppskattas, än efter den vanliga beräkningen af blåsningsdygnen, hvarefter kronans tionde-jern utgår; så måste den samina icke anses öfver, utan under den quantitet, som de senaste åren blifvit åstadkommen; Och torde, med all säkerhet, kunna antagas, att årliga tackjernstillverkningen för närvarande öfverstiger 100,000 Skeppund, och må hånda närmar sig till 110,000.

Jemföres nu detta belopp med tillverkningarne i förra tider; så visar sig, att, emellan åren 1792 och 1804, då jern-conjuncturen var särdeles förmonlig, tackjerns-tillverkningen uppgeck, åtminstone i Nora och Lindes Bergslager, 10

procent, eller deromkring, högre än nu för tiden, men deremot under den derpå följande svåra perioden, från och med 1805 till och med 1814, var äfven så mycket mindre. Att nuvarande tillverkning hädanefter skall stiga, är ingalunda sannolikt, dels derföre, att skogarne onekligen äro i aftagande och att Bergsallmogen i allmänhet, sedan den för det mästa kommit ur sitt skuldsatta tillstånd, icke behöfver för sin bärning, på bekostnad af Egendomarnes framtida bestånd, tillita sina skogar, dels emedan en del Bergsmans-hemman redan blifvit, och än flere hädanefter låra blifva af Ståndspersoner inköpta, hvilka icke kunna med samma uträkning, som Bergsmannen, uppdrifva sitt hyttebruk.

Flere hyttor hafva i senare tider blifvit ödelagda, och inbrukarne förenat sig med andra hyttelag, efter vunnen erfarenhet af den besparing i kostnaden, som ett större hyttebruk medförer, jemförelsevis emot ett mindre.

Der tillverkade tackjernet har, de senare åren, vid vissa hyttor, befunnits mindre välartadt, hvarföre ock Bruksägare, nu mer än förr, börjat beklaga sig öfver dålig vara. Till en del torde sådant kunna tillskrifvas mindre noggrannhet vid sjelfva blåsningprocessen, emedan man icke trott sig behöfva vara så mycket nogräknad om varans godhet, då ändock afsättning aldrig saknats på denna mycket efterfrågade product; Men hufvudsakliga orsaken till tackjernets försämring låter ligga uti oartade malmers användande från grufvor, hvilka förr varit förbudna att bearbeta, men, under en tidepunkt, då tidslynnnet sträfvar att undandraga sig controller och Embetsmannas inblandning i näringslifvet, icke kunnat lemnas oförsökte. Och skall tiden visa om de ärgårder, som Bergs-Embetsmännen, till hämmande af detta missbruk, vidtagit, medföra äsyftad nytta.

I sjelfva tillverkningsmetoden äro för öfrigt inga eller ganska obetydliga förändringar eller förbättringar under de sista fem åren införda, ehuru en förständigare hushållsställning visserligen förmärktes inom somliga hyttelag. Icke destomindre kan med få undantag sägas, att Bergsbruket, allt sedan 1815, varit ökad med en år från år stigande vinst, som, under det priserna på spannemål och andra födoämnen, i ett lika förhållande fallit, ibland den talrika Bergsmannas-Classen i denna ort utbredt ett förut knappt anadt allmänt välstånd.

Vid Carledahls och Ynningshytte gjuterier består tillverkningen under fredso-
Örebro

tid till det måste i Tackjern, emedan inrättningarne här icke äro så fullkomnade och hyttfolket så uppöfvadt, att täflan kan uthärdas med de förbättrade Gjuteri-inrättningarne vid Finspong, Hellefors och Stafsjö; Dock åstadkommes vid förståndde tvänne hyttor, liksom vid de fleste öfriga masugnar i denna ort vanligt tackjernsstöpe af grytor, hållar, skorstenar, kackelugnar och hvarjehanda vid byggnader erforderligt gjutgoods både till denna ords husbehof och till afsalu.

Stångjerns- och Manufactur - Smidet uppmuntrades efter allmänna fredsslutet i Europæ, genom en frisk afsättning, till förmonliga priser, hvilka ända till och med 1820 voro i ett oafbrutet stigande, hvarföre ock ej allenast de äldre verken, utan äfven de, i grund af Smidesförfattningen af år 1803, privilegierade nya verkstäder, sattes i gång, jemte det flere andra tillkommo, under öfverdrifne beräkningar af tillgängliga kol- och tackjernstillgångar till alla dessa verkstäders drift. Här af hände, hvad som lätteligen kunnat förutses, att priset både på tackjern och på kol hastigt uppdrefs till en förvånande höjd; och då afsättningen på utrikes orter icke förblef lika liflig under de senast förflutna åren, som straxt efter krigets slut; men priserna å Stångjernet och Manufacturen deremot föllo 20 till 30 procent, under det åren 1819 och 1820 gångbara, sedan de under kriget tönnde jernstillgångarne å utrikes handelsplatser började blifva uppfyllda, utan att detta fall ändock verkade till någon nedsättning i kol- och tackjernspriserna hemma i Landet, hvilka snarare fortforo att stiga; Så kom man snart till erfarenhet deraf, att den rätta proportionen var rubbad, att tillgångarne på kol och tackjern icke ville svara mot behofvet vid de många Stångjerns- och Manufactur verkstäderna, att skog- och grufveågarne kunde nästan efter godtycke uppstegra priset å de oundärliga rudimaterierna, och således stannade vid största vinsten; att denna vinst utbreddes ibland tackjernstillverkande Bergsmännen, i den mon desse tillika voro försedde med egen skog och malm tillgång, eller med ettdera af dessa råämnen, särdeles som arbetskostnaden, med spanneinålsprisernas fall, äfven mindskades; Men att Bruksägaren deremot, som för sitt stångjern och Manufactursmide måste nöja sig med hvad utlåningen, genom köpmannen ville betala, knappt kunde påräkna ersättning för sina på jernstillverkningen nedlagda kostnader, hvilka för närvarande vid flere Bruksegendomar, som köpa både kol och tackjern, visserligen öfverstiga försäljningspriserna. Och lär det ingalunda vara tvifvelagt, att ägare till Stångjernsbruk och jernmanufactur-verk nu icke hämta annan eller större vinst af sin handtering, än i den mon de antingen äro försedde med egen kol-tillgång,

eller med eget tackjern, till större eller mindre belopp svarande emot smidet, och med underlydande Landtegendom, som understöder bruket med spannemål, forslingar och andra tjänstbarheter, utan smidets synnerliga betungande, samt att det är, under förväntan på en förändrad ställning, som stångjernssmidet för närvarande uppehålls vid den högd det alldrig borde uppnå och som Manufactur-smidet fortsattes, oagadt den förlust, hvarmed samma handtering, för närvarande, vid de fleste Bruksegendomar, är förenad.

Också kan med någorlunda tillförlitlighet förutses, att den en gång brutna jernviggen alldrig riktigt blir återställd, och att tackjernet icke skall nedfalla till det pris af $\frac{1}{3}$ eller $\frac{2}{3}$ af Stångjernets värde, som under en längre tiderymd verkade till våra Bruksegares uppkomst och välstånd.

Jerntillverkningen verkställes vid 96 stångjerns- och manufactur-hammrar, och Stångjernssmidet, inberäknadt det ämnesjern, som till Manufactur-smidet begagnas, är uppgifvit:

I Nora och Lindes Bergmästaredöme till	-	:	55,000	Skepp.
i den till Vermelands Bergmästaredöme hörande del				
af Carlskoga-Bergslag, till	-	-	1,700	
och vid Bruken i Nya Kopparbergs, Hjulsjö, Gryt-				
hytte- och Hellefors Bergslager, till	-	-	7,250:	
			<hr/>	
			tillhopa Skepp. 63,950:	Bergsv.

Häraf har till Vals- och Skärjern, Plåtar, Brännstål, Knipp- Band- och Bultjern, Spik af flere slag, samt diverse Svartsmiden, vid de hårtill inom Länets inrättade Manufactur-verkstäder blifvit förädlad en för hvarje år så skiljagtig kvantitet, att då Manufactur-smidet endast inom Nora Bergmästaredöme uppgick

år 1817 till	12,629	Skepp.	14	Lisp.	15	Mark.
och	år 1818 till	10,943	—	2	—	10
så utgjorde det	år 1819 endast	8,161	—	11	—	12

eller mer än tredjedelen mindre än tvänne år förut, och när hårtill lägges Manufactur-smidet i den öfriga delen af Länets, som är uppgifvit till omkring 2600 Skepp., lärer för närvarande tillverkningen i hela Länets icke öfversåga 11,000 Skepp.

Orsaken till denne förminskning, som varit betydlig, hvad jernplåt-

smidet beträffar, får icke ensamt sökas uti bristande afsättning å utrikes ort; utan synes hufvudsakligen ligga deruti, att vid de nyligen inrättade större valsverken vid Skebo och Klosters Bruk, Jernplåtarna kunna för bättre pris, än under hammare, tillverkas, hvarföre smidde jernplåtar, de enda som här i Lånet blifvit förfärdigade, icke kunna uthårda tållan med valsade; Äfven som det torde böra tagas i beräkning, att vid många Egendomar så kallade vattensläggor blifvit anlagde, der hvarjehanda husbehofssmiden nu åstadkommas, som förr vid Manufactur-bruken tillverkades, så att de senare ej eller inom Landet kunna påräkna samma afsättning, som tillföre.

Vedevåg är det enda Manufacturverk, hvarest Fin-, Fil- och Polersmide varit idkadt. De till sådane arbeten nyttjade personers antal har småningom blifvit minskadt och utgjorde endast 69 st. år 1818, då alla finsmedsverkstädena nedlades, och kvarlefvan af de dervid begagnade arbetare, hvilka, i slutet af 1790 och i början af 1800talet, utgjorde flere hundra, som, till större delen, hade uppnått en utmärkt konstfärdighet, förfäskedades, samt sökte sin tillflykt, dels såsom arbetare i Eskilstuna fristad, dels såsom gårdssmeder på landet, hvar helst de kunde skaffa sig försvar.

Nubbsmide drifves, såsom en vigtig binäring, i Lerbeckes socken, till så betydligt belopp, att socknen anses derpå hafva en behållen vinst af mer än 20,000 R:d. Banco om året. Flere hundra personer äro med detta smide sysselsatte, till större delen allmogens barn.

Efter Jernverken förekomma:

Dylea Svaavelbruk, hvarest tillverkas, Svaavel, Vietriol och Rödfärg. Enligt de af Bergsdomshafvanden i orten meddelte uppgifter, har under sju års tid, från och med 1815 till och med 1821, medelproducten vid detta verk årligen bestigit sig till 100 Skepp. 9 Lisp. 4 Mark. Svaavel, 403 Skepp. 9 Mark. Vietriol och 1158 Tunnor Rödfärg, hvaraf synes, att tillverkningen, som förr varit vida betydligare, under nyssnämnde tiderymd anseligen blifvit mindskad, hvartill orsaken skall ligga, dels i den förändring som år 1815 vidtog med frisocknarnes tjenstbarheter, och den derefter inträffade brist på ved till verkets bedrifvande, dels uti effecternas fallna värde, som icke uppmuntrar tillverkningens uppdrifvande, om sådant, genom uppköp af skogsbehofver, annars kunde låta sig göra.

På Svafvelmalm är här ingen brist att befara, utan skall tvertom ett nytt anbrött, förutan de gamla, visa en ymnig tillgång. Hvarföre ock det ingalunda är tvifvelaktigt, att ju Kronan, från detta bruk, hädanefter skall kunna förses, icke allenast med dess hittills för krut-tillverkningen påräknade behof af 165 Skeppund Svafvel årligen, utan med ett vida större quantum, om någon gång sådant skulle fordras, endast Frisocknarne Axberg, Hofsta och Kihl tillhållas, att fullgöra den hembudsskyldighet, som Eders Kongl. Maj:ts, genom Nådige Resolution af den 5 September 1815, dem ålagt, och Bruksägaren på sådant sätt förväkras om den skogstillgång, som är af nöden till en förökad Victriols och Rödfärgs tillverkning, i sammanhang med sjeltva svafveltillverkningen, hvilken, utan att vara understödd af de förra effecterna, ingalunda skulle bära sig.

Vidare följer:

Beatz Christinz eller Latorps, äfven kändt under namn af Garphytte Alunbruk i Tysslinge Socken, hvarvid, under ofvannämnde sju år, Aluntillverkningen uppgått till 12,233 Tunnor, eller per medium årligen, till 1,747 Tunnor, vid hvilket quantum tillverkningen hädanefter torde kunna bibehållas, om conjuncturen icke blifver alltför missgynsam.

Garphytte alun är i godhet ansedd fullt jemförlig med den Romerska, och har bruket hittills varit befriadt från tionde-afgift till Kronan, i synnerhet för den vid anläggningen af verket gjorda upptäckt, att skiffern kan, i stället för ved, vid kokningen begagnas; Men numera erlægges hvarje 30:de Tunna i tionde, enligt Kongl. Bergs Collegii Utslag af den 23:dje April 1822. Skiffertillgången synes vara outtömlig, men brytnings- och uppfordringskostnaden blifver allt drygare och drygare, i den mån jordbacken och kalkhållslaget som först måste undantymmas, i höjden uppstiger samt, under Grufvefältets ständiga utvidgning, skifferbrytningen verkställas på längre afstånd ifrån panobusen. Med aluntillverkningen äro öfver 200 Mantalsskrifne arbetare sysselsatte.

Utom vid Dylta tillverkas Rödfärg vid Risbacka i Nors socken till något öfver 500 Tunnor årligen; vid Ridkärnsverket i Nya Kopparbergs socken, af där, efter koppartillverkningen, quarlemnade varphögar, hvaraf erhållits omkring 870 tunnor om året; och vid Garphytte Alunbruk, hvarest den beredda kvantiteten hittills icke varit betydlig, men förmodas kunna upptrivas till 6 à 700 tunnor, om afsättning icke saknas.

Härförutan har ägaren till Håkanboda Kopparverk förmått sig vara sinnad att bygga ett Rödfärgsverk, till användande af den rödfärgsslamm, som söndervittrar af den vid Norrgrufvan varande varp, äfvensom att gödtgöra den i samman varp befintliga svafvelmalm, efter methoden vid Fahlun, genom svafvelängornas condensering, i fall malm skulle vara att tillgå, till sådan myckenhet, att den härtill erforderliga inrättning kan löna mödan; Varandes, under de sista tvänne åren, vid Nya Viker i Nora socken, hvarest svafvelmalm jemväl finnes, försök gjordt, att, efter samma method, tillverka svafvel, utan att ännu kan bestämdt upplysas, huruvida, oägtadt mindskad vedåtgång, samt obetydlig kostnad till verkstädens uppförande, verket kan bära sig, i bredd med ortens viktiga och lönande hufvudnäring Tackjernstillverkningen.

Dessa sistnämnda tvenne inrättningar vid Håkanbo och Nya Viker, äro de enda Bruksanläggningar, som, under senast förflutne åren, inom detta Län tillkommit.

Af Fabriker, Bruk och andra Näringar, som ej höra till Bergs-Rörelsen, finnas, utom de förenämnda, 2:ne PappersBruk, Lindbacka och Åurmeberg, af hvilka det förra, på långt när, icke förser ägaren med dess eget behof af papper till dess Boktryckeri i Örebro, och det andra är af föga betydelse; 193 Mjölqvarnar, mer än tillräcklige till ortens betjenande; 53 st. Legosågar; 21 Tegelbruk, hvarvid tillverkas all för orten behöflig tak- och mursten; 16 Kalkugnar; ett Pottaske-verk i Askers socken, hvarvid tillverkningen vanligen uppgått till 300 Lisspund om året, hvarutöfver densamma, i brist af tjenlig aska, icke kunnat uppdrivas; 3:ne högst obetydliga Stampverk, ett lika obetydligt Kamulls-Spinneri, och 3:ne små Krono-fisken.

Binäringar.

Jagt idkas mera för nöje och tidsfördrif, än såsom binäring för Allmogen i någon enda trakt af Länet. Det villebråd som erhålles är alltså icke af någon betydelse, utan kommer det måsta, som i Städerna till salu utbjudes, från Dalarna och de Norra delarne af Riket. Saltpeter-tillverkningen synes vara i stigande, men den uppgår ännu icke till det belopp, att Kronans Saltpetergård dermed ens kan godtgöras, och lemnar sålunda ingen egentlig inkomst åt orten. Pottaska tillverkas alls icke af Allmogen eller på något annat ställe i Länet än vid nyssnämnde ställe, eller Torps Rusthåll i Askers socken. Icke el-

ler brännes här tjära, på långt när till husbehofvet, utan köpes årligen ett större quantum från Finland och Vestgötha Tiveden, emedan Allmogen i Länets skogsbygder finner mera sin räkning vid att dels sälja råa skogsämnen till Städerna, dels att verkställa kolning åt de på alla punkter kringspredda Bruken och Bergverken. Med sjöfart är Länets Allmoge icke sysselsatt.

Landtmannens hufvudsakliga bi-Näringar i denna ort bestå i följande:

Brånvinsbränning, som idkas nästan i alla orter till afsalu, såsom jordbrukets förnämsta stöd.

Fiske, som med en lönande vinst idkas af de fleste strandägare kring sjön Hjelmaren; men icke är af någon särdeles betydighet i de öfriga Länets insjöar och vattudrag.

Kolning, hvaraf den jordbrukande Allmogen i Länets skogsbygder hämtar en så betydlig inkomst, att den ofta öfverstiger jordbrukets afkastning. Nästan i alla trakter af Länet har priset å kol blifvit till en sådan höjd uppstegradt, att Allmogen kan påräkna icke allenast full ersättning för sitt nedlagda arbete, utan äfven skäligen betalning för sjelfva skogen, äfvensom för transportkostnaden; hvarföre ock, såsom en gifven sak kan antagas, att alla Hemmans innehafvare i Görhlunda, Lillkyrka, Fellingsbro, Näsby och Ervalla, Kihl, Axbergs, Vinteråsa, Tysslinge, Halsbergs, Sköllersta, Askers, Ekeby och Snaflunda, m. fl. socknar, som hafva kol att aflåta till kringliggande, skogbehöfvande Jernverk, eller kunna föryttra timmer och ved till Städerna, äro väl bärjade, och oftast förmögne, under det de Hemmansägare i samma socknar, som icke kunna hämta någon inkomst af sin, till husbehofvet knappt tillräckligaskog, utan måste lefva af ett inskränkt jordbruk, oftast befinna sig i vida sämre omständigheter.

Foror och Skjutsningar äro af den mindre bemedlade Landtmannen, i många trakter af Länet, så påräknade, bland utvägarne till hans bärgning, att han, utan denna biförtjenst, icke skulle inse någon möjlighet att betala utskylderna till Kronan och aflöna sitt dyrlegda tjenstefolk.

Utom det alla Hemmansbrukare, som lyda under Bruksegendomarne, nästan hela året igenom äro upptagne af förslingar af kol, tackjern och stångjern, eller andra Bergverkens alster; så söker den sjelfägande Allmogen, med

mycken begärlighet, att deltaga uti dessa kårstor, äfvensom uti transporter af Köpmansgods, Hummer, Ostron och en mängd varor af flerfalldiga slag, som, i olika directioner, passera detta Lån, emot en, nu visserligen emot förr, uppstegrad, men likväl ännu billig, forlön, och han bereder sig på detta sätt tillgång till sina utgifters bestridande. Att hans jordbruk ofta måste stå efter, och att detsamma lider, då en betydlig del af spillningen stadnar på landsvägarna, kan lätteligen inses, men om dessa olågenheter uppväga den gifna fördelen af en säker penninginkomst, som sätter bonden i stånd att göra rätt för sig, tørde icke allt för hastigt böra antagas, ehuru man ofta trott sig kunna uppgöra en sådan calculé. Bonden sjelf skall tvifvelsutan veta, att skilja uträkningen på papperet från det Utslag hans sicka gifver. På samma sätt hämnar, vid de större Landsvägarna, bonden en inkomst af Gästgifvareskjutsen, som ofta ingår i hans beräkningar, och i någon mån bidrager till fylinaden af hans behof, fastän, från en annan synpunkt betraktad, denna biförtjenst visserligen icke torde vara för jordbrukaren i allmänhet nyttig.

I Stora Mellösa och Lännäs socknar, samt här och der på andra ställen i Länets, der Linculturen blifvit uppdrifven, tillverkar allmogens qvinfolk gröfte och finare lärfter, till afsalu; och Länets Hushållnings-sällskap har genom premier sökt uppmuntra både odlingen af Linet, jemte dess förbättrade rötning och beredning, efter Norrländska methoden, och linnevåfnaders fullkomnande, i hvilket afseende tvänne qvinspersoner blifvit anställda vid Instiuret i Nyköping, der de i dessa stycken förvärfvat sig en konstfärdighet, som man hoppas småningom skola utsprida sig bland qvinnokönet i orten. Ylle-våfnader deremot tillverkas föga till afsalu och kunna ej hänföras bland Landtmannens binåringar.

Dertill kan likväl räknas någon slöjd af tunnor och laggkärl, af åkerbruchs redskap, vagnar och mera dylikt, som, för det mesta, inskränker sig till husbehofvet, men här och der likväl åger rum såsom en slags binåring, till afsalu; och slutligen af hattar som förfärdigas af halm till afsalu, hvarmed qvinnokönet är i flera socknar sysselsatt.

Den ena och andra af dessa näringsgrenar, har, utan främmande uppmuntran eller understöd, uppkommit, och skall tvifvelsutan fortfara, såsom enligt med ortens läge, naturtillgångar och behof. Alla stå de i beröring med jordbruket och utgöra i mer och mindre mån hjälpmedlen för dess bestånd,

Landtmanna-Handeln inom Lånet kan hänföras under tvenne afdelningar, den ena åger rum emellan Jordbrukarne och Bergsbruks Idkarne directe; i det de förra till de senare, merändels emot contant betalning, aflåta spannemål och kol, jemte andra hemmanens produkter, och den andra verkställes, på det sätt, att Landtmannen å Stådernas torg försäljer dels spannemål, brånvin, kött, smör och talg, jemte andra Ladugårdsafkastningar, dels ock derstädes utbjuder sina skogsprodukter.

Genom Hjelmare Slussverk har orten visserligen en beqväm sjö communication med Stockholm och andra orter; men då Landtmannen hittills sållan saknat afsättning på sin Spannemål och Ladugårdsprodukter inom orten, har utaf jordbrukets alster fåga annat än brånvin blifvit på denna väg afsändt. Land communicationen är högst fördelaktig och underhålles genom ypperliga vågar, hvilka äro för rörelsen fullkomligt tillräckliga. Gårdfari-handel med ortens produkter åger endast rum, i afseende på nubbsmidet och annat mindre smide af allmogens egen tillverkning. Alla Landtmarknader äro afskaffade. Man har icke funnit dem hvarken nödiga, eller nyttiga i en ort, der vanan och bruket infört en slags marknad på Lördagen i hvarje vecka i Ståderna Örebro, Nora och Linde, dit Landtmannen icke har lång väg att färdas.

Utom Hjelmare Slussverk och de anlagda Landsvågarna, äro; till rörelsens upphjelpande, inom Lånet ännu inga anstalter vidtagne; men man har varit betänkt på tvenne mindre båtleders öppnande; den ena i Calskoga socken till tackjerns- och stångjerns-transportens underlättande, och den andra från nya Kopparbergs Bergslag till Lindes Stad, hvilka begge communicationer ofelbart skulle blifva ganska fördelaktiga,

I afseende på nåringarnas inbördes förhållande till hvarandra, åger den anmärkning rum, att den ena understödjer den andra, att ingendera kan sågas lånda till den andras förfång, samt att i synnerhet Jordbruket och Bergsrörelsen äro så införlifvade i hvarandras interesse, att den ena svårligen utan den andra skulle åga trefnad och bestånd.

4:o Politisk Författning.

Kammarverk. Under senast förflutna åren hafva skattläggningar blifvit fastsålde, den 30 April 1816 å den till Helleforsss Silfver- och Jernverk lydande Örebro,

de Recognitions-skog, som blifvit skattlagd till $15\frac{2}{3}$ mantal samt den 13 Apr. 1821 å Svarfvaarestulvan eller Motorp i Viby socken, som blifvit belagd med 9 sk. 4 rst. rånta. Under denna tid har ej något hemman blifvit af öde upp-taget, äfvensom icke eller något hemman förfallit i ödesmål. Icke eller hafva nybyggen tillkommit å Kronans skogar och allmänningar, såsom i författningarne förbudne. Nybyggen å enskilda hemmansågor hafva visserligen flerstå-des blifvit upptagne, ehuru de, såsom icke underkastade skattläggning, icke blif-vit hos mig anmälte.

Både Storskiftes- och Enskiftes-delningen fortsattes, den senare med åsyfrad framgång, sedan ett annat delningssätt, än det i 1807 års författning föreskrif-ne, nu är medgifvet. Verkan deraf skall säkerligen blifva allt mer och mer välgörande.

Till vinnande af erforderligt driftvatten, hafva flere Bruks- och Vattenverks-ägare, dels genom frivilliga öfverenskommelser, dels genom Ordinarie och Bergs-domstolarnes beslut, tillvunnit sig rättighet, att uppdämma vattnet i ofvanlig-gende sjöar, till vissa bestämda höjder, och är det ingalunda tvifvelaktigt, att de ågor, som, i följd häraf, blifva, under vissa årstider, öfversvämmade, der-af taga mer och mindre skada. Men några synnerliga klagomål häröfver hafva icke försports, enär jag undantager hvad här ofvanföre blifvit anmärkt, angäen-de vattenhöjden i sjöarne Hjelmaren och Mosjön, äfvensom de erinringar hvil-ka skett vid den förmenta felaktiga byggnaden af Dahlkarlshytte Bruksdamn i Lindes socken, hvaraf en del Lindesbergs Stads och ofvanföre belägna hemmans-ågor skola vidkännas mycken olägenhet.

Enligt den upprättade Tabellen finnes inom Lånet hemman af särskilda na-turer, på följande sätt värderade:

102 $\frac{1}{4}$ mant. Säterier, värderade till 834,272: 24 eller hvarje helt mant.	8,179.
54 dito Ber. Säterier, " 285,447: 8 " " "	5,286.
656 $\frac{1}{8}$ dito Frälse, " " 2,434,846: 28 " " "	3,712.
9 Rå och Rör " " 28,253: 16 " " "	3,139.
879 $\frac{7}{8}$ Krono Skatte " " 3,709,059: 4 " " "	4,220.
505 $\frac{7}{8}$ Skatte och Krono Bergs-mans-hemman 1,958,064: — " " "	3,877.
105 $\frac{1}{8}$ Kronohemman 277,675: 8 " " "	2,645.
307 $\frac{5}{6}$ Skatte Rusthåll " " 1,277,571: 40 " " "	4,161.

10 $\frac{7}{24}$	Krono Rusthåll	-	-	33,266: 32	-	-	3,327.
72 $\frac{7}{24}$	Militär Boställen	-	-	265,849: 16	-	-	3,692.
59 $\frac{7}{8}$	Ecclesiastique d:o	-	-	222,075: —	-	-	3,764.
17 $\frac{3}{4}$	Civile dito	-	-	57,255: —	-	-	3,367.

Summa 2,779 $\frac{13}{12}$	Mantal, hvartill komma						
390	fäskilte skattl. lägenheter till	344,793:	eller	hvardera	385.		
614	dito oskattlagde	32,627: 32.	-	-	52.		
17	Ufjordar och Urfjellar	7,493: 32.	-	-	202.		
Summa Jordegendoms värde		11,768,550: —					

Belöpanas alltså återstående

Taxeringsvärdet - - - 4,658,448: 32. på Jern-, Koppar- och Kobolts-grufvor, Masugnar, Stålugnar och Kalkugnar, Kopparverk, Stångjerns- och Manufactur-hamrar, Alun-, Svafvel- och Pappers-bruken, Mjöl- och Såg-qvarnar, Tegelbruken, Rödfärgs-, Pottaske- och Stamp-verken, Skår- och Vals-verken, Kamulls-spinneriet och Kronofiskena.

Härvid anmärkes likväl:

1:o Att de fleste Tackjerns-hyttors eller Masugnars värden ingått i de Bergshemmans Taxeringsvärde, som till blåsning uti hyttan äro indelte, hvadan den summa, som i Tabellen förekommer, till belopp af 10,930 Riksd., endast blifvit införd till vinnande af likhet med Taxeringslångderna.

2:o Att de fleste Jerngrufvor, hvilka allmänneligen varit ansedde samt vid köp och salu behandlas såsom lösegendom, icke blifvit till något värde upptagne; hvadan det i Tabellen för jerngrufvor utsatta Taxeringsvärde 12,500 R:d. blott utgör en ganska ringa del af det värde de i sjelfva verket äga; hvilket

3:o är förhållandet med Nya Kopparbergs och Håkanbo Koppargrufvor, som bearbetas;

4:o Att de befintliga Valls- och Skårverkens värden ingått i de Bruksegendoms Taxeringsvärden, hvartill de höra.

Af ofvan specificerade hemman, tillhöra ett mantal KronoSkatte samt 2 $\frac{1}{2}$ mantal Krono Kongl. Akademien i Upsala, och äro desse i Lindes Socken belägna; 9 mantal Frälse Kongl. Gymnasium i Strengnås, och 2 mantal Krono äro

anslagne till Hospitalets-understöd i Örebro; hvaremot några Bruk, Qvarnar eller andra lågenheter icke äro Kronan tillhörige.

StatsBidragen kunna hänföras under 2:ne Titlar: nemligen först Bevillningen, de ständiga Råntorna och Roteringskostnaden; och sedan de öfrige extra ordinarie onera, såsom Clericistatens underhåll, fattigförsörjning, skjutsnings-besväret, våg- och brobyggnad samt publike byggnader och diverse andra allmänna besvär:

Om nu, på sammanlagde hemmantalet af hvarje särskilt slags natur, fördelas de i Tabellen utförda olika utskylder och besvär; så belöper på hvarje helt hemman:

	Summa	Statsbidrag
Såteri — af 1:sta Titeln 69: 46 och af den 2:dra 87: 16.	R:d. 156: 32.	
Berustadt Såteri - - 179: 2 - - 65: 35.	— 244: 37.	
Frålse - - 77: 12 - - 96: 20.	— 173: 32.	
Rå och Rör - - 30: 37 - - 81: 37.	— 112: 26.	
Krono Skatte - - 145: 20 - - 114: 12.	— 259: 32. †)	
Skatte och Krono		
Bergsmanshemman 115: 45 - - 106: 13.	— 222: 10.	
Krono af 1:sta Titel 81: - - 95: 21.	— 176: 47.	
Skatte Rusthåll 281: 4 - - 101: 33.	— 382: 37.	
Krono Rusthåll 243: 10 - - 125: 8.	— 368: 18.	
Militiæ Boställe 38: 24 - - 70: 24.	— 109: —	
Ecclesiastikt dito 48: 40 - - 66: 29.	— 115: 21.	
Civilt dito - 38: 31 - - 89: 42.	— 128: 25.	
samt på hvarje skattlagd lågenhet - - 13: 4 - - 25: 24.	— 38: 28.	
oskattlagd dito - 1: 25 - - — 19: 10	— 1: 44.10	
och slutligen på en utjord - - 5: 6 - - 1: 47.	— 7: 5.—	

†) eller, på några få Riksdalers skillnad, lika belopp, hvartill jag, i mitt, vid början af 1817 års Riksdag, afgifne underdäniga betänkande, uppgaf ett vanligt Stattehemmans utskylder i denna ort, nu som då, i det närmaste, svarande emot sex procent af Taxeringsvärdet.

Härvid måste likväl till en början anmärkas:

1:o Att som, enligt det meddelda formuläret, i Tabellen bordt upptagas, icke allenast den å jorden efter taxeringsvärdet, lagda Bevilling, utan äfven den personella Bevillingen, så väl som afgifterna för öfverflöd, m. m. hvilket allt blifvit påfördt det Hemman, der de personer varit skattskrifna, som skolat samma personella Bevilling och Afgifter erlägga; Så har härigenom både i Special Tabellerna och slutligen i sammandraget eller LåneTabellen en större Bevillnings-summa blifvit utförd för alla Hemmansnaturer, än som af jorden rätteligen utgår; Och verkar detta i synnerhet vid den privilegierade jorden, der Ståndspersoner för det måsta åro bosatte, med mer och mindre talrik enskilt betjening, och hvarst dessutom skattas för hvarjehanda öfverflöds-artiklar, till Statsbidragens betydliga förhöjande, utöfver hvad som, vid en noggrannare beräkning, om afvikelse från formuläret fått åga rum, rätteligen bordt den privilegierade jorden påföras.

2:o Att de Augments-räntor, som af $297\frac{17}{24}$ Skattehemman samt en Qvarn utgå, till understöd för Rustnings-skyldigheten, hvarmed 54 Mantal berustadt Såteri, $307\frac{5}{8}$ Mantal Skatte-Rusthåll och $10\frac{7}{24}$ Hemman Krono, eller i rundt tal 372 Mantal, åro besvärade, enligt uträkning uppgå (Afraden, Jordeboks- och Hemmantals-räntorne sammanräknade) till R:dr 20,475: 14 sk., hvilka, fördelade på sistnämnde Hemmantal, lemna en tillgång, öfverhufvud taget, af 55 R:dr 2 sk. för hvarje Rustnings-skyldigt Hemman, som alltså bör afdragas i från summan af Rusthållens Statsbidrag, hvilka då rätteligen blifva, för ett berustadt Såteri, i stället för ofvan upptagne R:dr 244: 37. — R:dr 189: 35 för ett Mantal SkatteRusthåll i stället för — 382: 37. — — 327: 35 och för ett d:o Krono Rusthåll, i stället för — 368: 18. — — 313: 16 Eller ändock, för de tvänne sistnämnde mer, än något Hemman af annan natur får vidkännas, och sådant ehuru den Ordinarie eller Jordeboks och Hemmantals-räntan, jemte Afrads-spannemålen, som ågaren till ett Rusthåll sjelf tillgodo njuter, till rustningens understöd, icke blifvit Rusthållen i Tabellen påförd, utan alldeles är utesluten, och fastän desse Hemman för öfrigt åro från Soldate-rotering befriade; detta allt, efter de beräkningar öfver Rustningskostnaden, som vid Tabellens författande, blifvit gjorde.

Af Hemmans-utskylderna är ingen för Jordbrukaren mindre betungande; än Bevillingen; som, utgående efter personalen och hemmansvärdet, tämmeligen är afpassad efter den skattskyldiges förmåga.

Deremot äro, bland de ständiga råntorna, en del mer, en del mindre betungande, icke alltid för deras belopp, utan genom sättet, hvarpå de utgöras. Enär, i goda år, en ymnigare åring sätter Jordbrukaren i författning, att med mera lätthet betala sina utskylder, utgå desse, genom nedsatta markegångspriser, till ett vida lägre belopp, än han, under missväxtår måste erlägga; hvarföre han då på dubbelt sått lider af en till brödfödan oillräcklig skörd och af förökade Kronoutlagor. Den Kronan förbehållna spannemål får, då den ej efter markegången löses, alltid lefvereras å Örebro KronoMagazin, hvartill alla hafva korrt och god våg att forsla såden, hvaremot de, som med sin afrads- och tionde-spannemål äro anslagna till ena och andra Staten icke sällan besväras med obehöfvade transporter, så långt författningarne medgifva. På samma sätt utgå de Kronan förbehållna Heminans-råntor efter markegång i penningar, under det indelta råntegifvaren ofta är blottställd för uppsägning af en del råntepersedlar, som han svårligen kan åstadkomma, så framt han icke underkastat sig en utöfver markegången förhöjd lösen.

Roteringsbesväret utgör onekligen den Svenska jorden måst betungande börda, framför allt Rustningsskyldigheten, hvilken i Tabellen är beräknad att kostä de till utgörande deraf anslagne 372 Mantal Rusthållsstammar, indelta på 335 i detta Lån befintlige Rusthållsnummer, tillhopa med Passevolancen, B:co R:dr 80,567. 36 sk. eller på hvarje helt Mantal Rusthåll omkring 218 R:dr, och på hvarje Rusthållsnummer 240 R:dr 24 sk. samma mynt, enligt följande förteckning på utgifterna för en Husar vid Kongl. LifRegements Brigadens HusarCorps:

Husarens Löneförmoner:

Ett husartorp, hvarföre minst kan utgöras ett dagsverke i veckan, öfver hufvud, eller för året 52, à 16 sk. 6 r. såsom medelpriset på dagsverket —

—	—	—	—	17: 42. —
Torpets underhåll, med nybyggnad,			7: 16. —	
Rusthållarens brukningskostnad, tagit öfver-				
hufvud antingen husaren är hemma eller				
borta, jemte ved- och qvarn-transporter	4: 40.	6		
	<hr/>			
Transport	30: 2.	6		

	Transp.		
Lega och Stådsel beräknad efter tolf års tjänstetid	30:	2.	6
Årlig Lön	4:	8.	—
Karlemonderingen med alla tillbehör af mindre monderingspersedlar, efter olika slitningstider, dem Regementsbefälet uppgifvit, och beräknadt efter sista inköpspris, gör om året	2:	—	—
			36: 10. 6.
Defecter eller årligt underhåll af karlemonderingen	32:	16.	—
Håstmonderingen med alla tillbehör och gevåret, efter deras olika, jemväl af Befälet uppgifna slitningstider, fördelad på hvarje år	7:	—	—
Defecter eller årligt underhåll af sistnämnde mondering eller årlig beklådnadskostnad	19:	27.	8
	4:	—	—
			62: 43. 8.
Håsten kostar nu för tiden i inköp vanligen 200 R:dr och, enligt de af Regementsbefälet förda anteckningar vara husar-håstarne endast i 9 år öfverhufvud, icke 12 år, såsom i formuläret är calculerad, hvilket belöper i årlig utgift till			22: 10. 8.
Nummerhåstens föda på stall, 240 Lissp. hö efter medelmarkegångspriset 7 sk. 10 $\frac{2}{3}$ rst., gör	39:	21.	4
4 Tunnor Hafra à 4: 3. 7 $\frac{1}{2}$	16:	14.	5
Halmfodret svarande emot spillningen.			
Skötsel uti 240 dygn à $\frac{1}{4}$ dagsverke	20:	30.	—
Sommarbete i 93 — à 3 sk.	5:	45.	—
Årlig skoning	5:	—	—
Capitulations fourage	1:	24.	—
	88:	38.	9
	121:	16.	10.

	Transp.	88: 38. 9	121: 16. 10.
Medikamenter och Läkare-arfvode för hästen	2: — —		
eller hästens årliga underhållskostnad	_____		90: 38. 9.
Rusthållarens tidspillan med transporten till och ifrån möten och månstringar	- - - 2: — —		
Dagtraktamenten på samlings- och uppbrotsdagar, ådermöten och månstringar, jemte färgpengar och drickespengar	- - - 5: — —		7: — —
Årliga Mötes Passevolancen, beräknad, jemlikt föreskrift, efter de fem sista årens medelmarkegång	- - -		21: 15. 5.
Summa Rustningskostnad R:dr		240: 23. —	

Om nu ifrån ett helt Hemmans Rustningskostnad, som, efter hvad här ofvan är anmärkt, bestiger sig till omkring 218 R:dr, afdrages det af Augmentsheimmanen utgående understöd, utgörande, efter hvad jag redan haft tillfälle att utreda, på hvarje helt mantal Rusthåll - - - R:dr 55: 2. — och vidare inberäknas $\frac{1}{3\frac{1}{2}}$ del af de ordinarie eller Hemmanstals och Jordeboks råntorna, med afrads-spannemålen, som samtelige Rusthålls stammar i Lånet hafva inne, jemväl till Rustnings-skyldighetens underlättande och tillhopa utgörande 26,571 R:dr 6 sk. med - - - 71: 20. 7. samt vidare tillägges halfva kostnaden i knekteunderhållet, hvarifrån Rusthålls stammar åro frie, och som, enligt nedanstående Calcule, för en soldat vid Nerikes Regemente kostar, Passevolancen inberäknad, på hel Rote R:dr 72: 41. 4, eller på Hemmanet - - - 36: 20. 8.

Tillsammans R:dr 162: 43. 3.

Så uppkommer ändock en skillnad af R:dr 55: 4. 9. hvarmed Rustnings-skyldigheten på helt Hemman SkatteRusthåll i detta Lån synes öfverstiga utgifterna vid ett med soldate Rotering belagdt helt Hemman Kronoskatte.

Då, oaktadt ett sådant förhållande, man i allmänhet synes vara, af den tanka, att Rusthållen, hvartill, vid Indelningsverkets upprättande, de bättre

Krono Skattehemman anslogos, åro förmånligare att åga, ån pura Kronoskatte, ledes man naturligen till den förmodan, att rustningsskyldigheten blifvit till nog högt värde upptagen.

I visst afseende åger detta åfven sin rigtighet; Ty om också Husarens lön och underhåll, karle- och häste-monderingarnes inköp och underhåll, och nummer-hästens inköp skulle rätteligen vara beräknade till 121 R:d. 16 sk. 10 r.; hvarpå man ej bör tvifla, då uppgifterna i denna del, af RegimentsBefålet öfversedda, befunnits med förhållandet öfverensstämma; Så bör dock anmärkas, att då, mig veterligen, icke vid något enda Rusthåll saknas foder till hästens framfödande och någon utgift hårtill således icke utgår ur Rusthållarens ficka, men Rusthållaren, i fall han åt andra kreatur uppställade det foder nummer-hästen förtår, ingalunda kunde påräkna mer, ån högst trenne kors vanliga afkastning, genom arrende, 30 R:d. Banco; denna nu för Rusthållaren uteblifna inkomst, med tillägg af hans utgifter till hästens ans, skoning, capitulationsfodrage och Läkare-arfvodet, tillhopa 35 R:d. 3 sk., men ej mer, må räknas för nummer-hästens underhållskostnad, som då i stället för 90 R:d. 58 sk. 9 r. blefve 65 R:d. 3 sk., eller i det närmaste det samma, som Rusthållarne vid indragne Cavalleri-Regementerna; Håst-vacance-avgift erläggas; men hvaremot de senare tilika åro befriade från all utgift till hästmonderingens underhåll.

Icke destomindre befinnes åfven med denna rabatt, och om också ånnu flere mindre betydliga afdrag från Rustningskostnaden skulle kunna åga rum, Rusthållen vara, mera ån någon annan hemmans-natur, onererade, och man behöfver således icke vara villrådigh om orsaken, hvarföre Rusthållen, som förr varit ansedde högre ån Krono Skatte-hemmanen, nu fallit under de senare i värde, hvilket tabellen utvisar, deri Taxeringsvärdet, efter medelberäkning, utgör, för Krono Skattehemman 4,220 R:d.; men för ett Skatte Rusthåll endast 4,161 R:d. — Skillnaden år visserligen obetydlig, men då den vittnar om ett olika förhållande, nu emot förr, innebär den ock ett ojäfaktigt bevis derom, att Rustningskyldigheten, genom sin förökade tyngd, i senare tider verkat till Rusthållens förminskade värde.

Roteringsbesväret vid Nerikes Regimete år, efter föregången öfverläggning med Regements-befålet, på följande sätt calculeradt: Soldattorpet anses som dags-

verkstorp kunna gifva 30 dagsverken om året à 16 sk. 6 r.,	10: 16. —
Åbyggnadens årliga underhåll - - - - -	7: 16. —
Dragare till torpets brukning, ved och qvarntransporter - - -	3: 16. —
Årlig lön i penningar och persedlar efter markegång - - -	35: 3. —
Årligt Beklädnads-bidrag - - - - -	5: 1. —
Soldat-lega och stådsel, beräknad efter femton års tjenstetid, gör årligen - - - - -	3: 37. 4.
Summa R:d. Banco	64: 41. 4.

eller i jemt tal R:d. 64: 40 sk.

Vid Vesmanlands Regimente, hvartill en del Rotar hõra, är kostnaden åsedd drygare och utförd till - - - R:d. 77: — — Passevolancen belõper på hel Rote dessutom till 8 Riksdal.

Härvid anmärkes, att, i följd af ett år 1815 af Rotehållare fattadt, och af Eders Kongl. Maj:t i Näder gillaadt Beslut, Rotehållarne åga att, vid nu tjenande Soldaters afgång, aflõna soldaten åntingen med jord efter Knechte-Contracterne, eller ock med spannemål, hõ och halm, samt, i båge fallen, med vanlig penningelõn; hvarfõre Soldatetorpets vårde synes bõra från Soldatens lõnefõrmoner afdragas; men då Soldaterne, jemvål de nyligen insatte, fortfara att oafkortadt åtnjuta alla fõr innehafda lõnefõrmoner, har man ansett sig bõra upptaga Roteringskostnaden, till det belopp, den i sjelfva verket utgår.

Årliga utgifterna fõr en extra Roterings-soldat hafva sålunda blifvit uppskattade:	
Stådja - - - - -	R:d. 6: 32
Lega - - - - -	50: —
Fullständig beklådnd - - - - -	33: 16
Lõn fõr 2:ne år, hvarunder kriget fõrmodas fortfara - - -	60: —
Summa R:d.	150: —

Om nu fem gånge krig, eller tio krigsår skulle intråffa i hvarje sekel, blifver hela Roteringskostnaden under denna tiderymd 750 R:d. och på hvarje år - - - R:d. 7: 24. hvilken sistnåmnde summa således blifvit hvarje extra Soldatrote i Lånet påfõrd.

Clerici-Statens underhåll är beräknadt till det belopp, för hvarje såskilt hemman, lägenhet, verk och inrättning, hvartill samma utskyld nu utgår, antingen i grund af särskilda conventioner eller efter den allmänna stadgan för Presterskapets sköning af år 1681. Landet bidraget härtill med en summa af 81,737 R:d., oberäknadt de boställens, stommars samt andre jordlägenheters afkastning som Clerici-Staten innehafver samt den en del Pastorer anslagna Kronotide och vederlags-spannemål, utgörande 289 Tunnor, 23 kappar.

Pastorerne ensamt uppåra nära 3-4:delar af förenämnde afgifter, som fördelade på 35 Pastorer (hvilka likväl snart blifva 37) utvisa församlingarnas bidrag till hvarje Pastor öfverhufvud vara 1717 R:d. Banco, utom sjelfva Prestebolen och vederlaget, samt inkomsterna af städerna.

Härvid erinras, att då inkomsten hufvudsakligen består i spannemål, som nu fallit vida under det till grund för beräkningen antagna medelpriset, dessa bidrag nu i sjelfva verket äro mindre, än Tabellen utvisar, hvilket ock gäller om alla öfriga Statsbidragen, som efter samma medelpris blifvit till penningar förvandlade.

Fattigförsörjningen är ansedd, att kosta hela Länet 34,433 R:d. 36 sk., hvaraf betydligaste delen utgår af jordegendoms-innehafvarne med 34,232 R:d. 6 sk., belöpande sig således på hvarje helt hemman till omkring $12\frac{1}{2}$ Riksd. — Men Socken-Tabellerna utvisa en sådan skiljagthet uti beloppet af denna utskyld, inom hvarje särskild socken, att då, på ena stället, den samma blifvit beräknad endast till Fem R:d. och derunder, på hemmanet, så öfverstiger den, i andra församlingar, 20 R:d. på mantalet. Den utgår, till en del, genom tillskott i födoämnen, för de i socknarnes fattighus intragne ålderstegne personer, till en del, till fattige barns underhåll hos fosterföräldrar, merendels, genom penningebidrag, samt till en annan del, i urgifter, som församlingarne ofta få penningebidrag för okunnige personers skjutsande, vård och underhåll, som öfvergifva socknen, och, sedan de en tid i främmande orter kringstrukit, blifva till församlingen återförde, då kostnaden, enligt 1773 års bref, böra af den församling, hvartill en sådan person hör, gäldas; Och slutligen lärer under denna rubrique böra inbegripas hvad enskilda gifmildheten och vålgörenheten lemnar dels åt socknens egna fattige, dels åt främmande tiggare.

Skjutsnings-Besväret är, i allmänhet, tryckande, i anseende till Lä-

nets läge, i medelpunkten af Riket, der en mängd vågar sammanstöta, som utgrena sig i alla directioner till angränsande Höfdingedömen.

Det är beräknadt, i det hela, för alla i Lånet befintlige hemman af särskilte naturer och jordlägenheter, till en sammanräknad summa af 73,088 R:d. 40 sk., hvaraf belöper på

102 $\frac{1}{4}$	Mant. Såteri	111: 22.	eller på helt mant. R:d.	1: 4. 4.
54	dito Berust. Såteri	11: 12.	eller dito	— 10. —
656 $\frac{1}{8}$	dito Frälse	15,048: 42.	eller dito	22: 44. 10.
9	Rå och Rör	1: 30.	eller dito	— 8. 8.
879 $\frac{7}{8}$	Krono Skatte	28,466: 39.	eller dito	32: 16. 9.
505 $\frac{7}{8}$	Skatte och Krono Bergsmansh.	13,814. —	eller dito	. . 27: 14. 5.
105 $\frac{1}{2}$ $\frac{7}{8}$	Kronohemman	3,627: 17.	eller dito	. . 34: 26 —
307 $\frac{3}{8}$	Skatte Rusthåll	7,630: 44.	eller dito	. . 24: 37. 4.
10 $\frac{7}{24}$	Krono dito	270: 16.	eller dito	. . 26: 12. —
72 $\frac{7}{24}$	Militiæ Boställen	94: 20.	eller dito	. . 1: 14. 10.
59 $\frac{7}{8}$	Ecclesiastique dito	188: —	eller dito	. . 3: 6. 9.
17 $\frac{3}{4}$	Civile dito	30: —	eller dito	. . 1: 33. 2.
<hr/>				
390	Skattlagde Lägenheter	3,715: 37.	eller dito	. . 9: 25. 2.
614	Oskattlagde dito	48: —	eller dito	. . — 3. 9.
17	Utjordar	30: —	eller dito	. . 1: 36. 8.

Utvisande Tabellen således, att, af alla naturer, Krono skattehemman, öfverhufvud, äro af detta onus måst betungade. Men som skjutsningsskyldigheten, ehuru den, efter författningarne, måste fördelas lika på hemman af samma natur, efter deras mantal inom samma socken, likväl icke utgöres med lika håste antal af hvarje helt hemman, inom alla socknarne i Lånet, utan en så betydlig skilljaktighet åger rum, att då, i allmänhet, Håll-, Reserv-, Krono- och Kongsskjutsen bestrides endast med två håstar af hemman af Krono och Skatte natur, skjutsas deremot, i några Hårader, med fyra, och i Carlskoga Bergslag med åtta håstar på hvarje hemman af samma natur; att hållskjutsen påkommer i ÖsterNerikes Fögderi hvar femte, i Nora och Lindes samt Carlskoga Fögderier hvar sjerde, i VesterNeriket hvar tredje vecka; att en del reserv-lag måste skjutsa en eller flere omgångar i hvarje vecka, under det, på andra ställen, Reservskjutsen endast påkommer några få gånger om året; Så har, i följd häraf, vid de särskilte Socken-Tabellernas upprättande, kostnaden af skjutsningsbesväret blifvit till

ett så olika belopp uppförd, att t. e. i Carlskoga socken, hvarest skjutas med 8 hästar af Hemmanet, och för hvarje häst, eller $\frac{1}{8}$:dels Hemman, endast för hållskjutsens bestridande, vanligen i lega erlægges 10 R:dr, Gåstgifvareskjutsen blifvit beräknad till 30 R:dr Banco på helt Hemman, alldeles i öfverensstämmelse med rätta förhållandet, men, i andra socknar åter, kostnaden icke blifvit ansedd till mer än $\frac{1}{8}$:del af detta belopp; Och, på samma sätt, har kostnaden för Kronoskjutsningen, i somliga mera från de störste stråkvågarna aflägsna Häradder, som deraf hafva ringa känning, blifvit ojemförligt mindre, än i de intill samma vågar gränsande trakter, der sådan skjuts ofta påkommer.

Der vissa beting om Gåstgifvare- och Håll-skjutsen ägt rum, har den öfverenskomne, allmänt gångbara betalningen blifvit ansedd utgöra Hemmanens rätta kostnad af skjutsningsbesväret; hvaremot, på alla andra ställen, samma kostnad blifvit, enligt föreskriften i Formulairer, beräknad efter antalet af dervid förspillda dagsverken, och deras värde, efter det antagna medelpriset, med afdrag af dertöre påräknad skjutslega.

Kronobrefbåringen, som omväxlar med Krono- och Hållskjuts-skyldigheten, och anses deremot svara, har allmänneligen blifvit uppskattad till lika, men, någon gång, efter förekomne lokalförhållanden, till mer eller mindre årlig kostnad, och är i Tabellen hänförd till sitt rätta ställe, under rubriken Skjutsningsbesväret. Under samma titel förekommer äfven Postföringen, hvilken blifvit beräknad, efter antalet och värdet af derå använde häst- och karle-dagsverken, med afdrag af den Postförare-lön Kronan består.

Våg- och Brobyggnads-besväret, som utgår af all jord, utan afseende på dess olika natur, efter hemmantal, och hvaruti äfven några, dels skattlagde dels oskattlagde, lågenheter och mjölkvarnar här och der deltaga, är värderad för hela Länet till 84 879 R:dr 43 sk., eller om derifrån afdrages hvad lågenheter, utan åsatt hemmantal, bidraga till ett belopp af 3,470 R:dr 36 sk., ungefär 29 R:dr 14 sk. B:co på hvarje helt Hemman. Men äfven denna tunga är på intet sätt jemnare än många andra fördelad, utan öfverstiger kostnaden dervid, på ena stället mångfaldigt, den i andra trakter dermed förknippade utgift. Man har, så vidt det låtit sig göra, haft afseende på vågens beskaffenhet, till längd, bredd, låge och andra omständigheter; afståndet från närmaste grustag, tillgången på mer och mindre tjenligt grus m. m. samt på det olika antal häst- och karle-dagsverken, som, efter skiljaktiga förhållandet

i dessa hänseenden, måste, i ena och andra orten, på vågarnes underhåll årligen nedläggas; och hvad brobyggnaden angår, så har ett lika skiljaktigt förhållande dervid ägt rum.

Under rubriken Diverse onera och allmänna besvär förekomma i Tabellen:

Publique byggnader af Kyrka, Prestegård, Sockenstuga, Fattighus, Tingshus, Hållstuga och Hållstall. Kostnaden till dessa särskilda byggnader måste blifva ganska olika, i den ena socknen, och häradet, jemförelsevis emot ett annat, då, i mon af häradernes och socknarnes olika hemmantal, flere eller färre hemman i byggnaden taga del; och man behöfver rådfråga hvarje särskilt sockne-Tabell, med dertill hörande bilagor, för att få denna betydliga skiljaktighet, till orsaker och förhållande, fullständigt utredd. Emedlertid har allmännast årliga kostnaden blifvit på hvarje, dertill, efter författningarne, skyldigt hemman, sålunda beräknad:

för Kyrko, Socknestufva och Fattighus byggnad till	-	-	2 à 3 R:dt
till Prästegårds dito	-	-	1 à 2 —
till Tingshus	-	-	1 à 2 —
till Hållstuga och Hållstall	-	-	8 à 12 sk.

Inqvarterings-besväret drabbar egentligen de vid större stråkvägarne belägna Hemman, och har blifvit beräknadt, att kosta husvården 8 sk. B:co, för hvarje inqvarterad person i dygnet, utöfver hvad Kronan består. När nu af KronoBetjeningens inqvarteringslångder blifvit utrönt, huru många man, vid det eller det Hemmanet, per medium, årligen varit inqvarterade, så är värdet af detta onus derigenom funnet.

Skallgång äger endast rum i några få trakter af Lånet, der Ludderplatser äro inrättade, samt Lånets Jagttyg, vid afjagningarne, begagnas, på hvilka ställen, man beräknat kostnaden, efter de på matlaget förspillda dagsverkens; Men de fleste Hemmansinnehafvare äro ej med skallgång besvärade, och detta statsbidrag, åsyftande invånarnes egen fördel genom odjurens utödande, är af föga betydighet. Till Jagtredskapens underhåll, inberäknadt den vanliga afgiften af 2 sk. B:co per Hemman till JagtCassan, bidrages Öfverhufvud, med 4 sk. B:co om året af helt Hemman.

Brofogde, eller HåradsProfoss aflönas i somliga Hårader, i andra finnes ej sådan betjent.

Riksdagsmanna arfvodet utgår till olika belopp, i det ena Håradet emot ett annat. Det beror på Håradernes storlek; eller på föreningar emellan flere Hårader om en fullmägtig; på Riksdagarnes tåtare eller senare infallande, och på antalet af i allmogens hand varande Skatte- och Krono-Egendomar i Valdistricter; hvarföre denna afgift jemväl utgår till ett ganska olika belopp af dertill skyldige Hemmansegare.

Kongsringningen är tillfällig, och blifver besväret härmed något större i en liten än i en taktik församling. Det är i allt fall af ringa betydighet, ehuru det icke kunnat förbigås.

Djeknepenningar utgå till vederbörande Gymnasier af hvarje matlag å Hemman med 1 sk. 6 rst. Banco.

Värdet af Publika byggnader och öfrige nu specificerade allmänna extra ordinarie besvär, uppgår för hela Lånet till 23,712 R:dr 36 sk. och för de i Lånet befintliga Hemman till R:dr 22,059: 23 sk., hvaruti likväl, efter jordens olika natur, Hemmanens bidrag äro så skiljaktiga, att, då på ett Hemman såteri icke belöper mer än 1 R:dr 7½ sk., utgör bidraget för ett Hemman Krono-Skatte deremot nära 8 R:dr.

Sammanlagda beloppet af de från Landet utgående, i Tabellen närmare detaljerade, Statsbidrag, är utfördt till R:dr 697,305: 4 sk. Jemför man nu summorna af Statsbidragen, särdeles af Skattejorden, med de påförde Taxeringsvärdena, och ännu mera med jordens uppgifna spannemålsafkastningar, så synes som de senare knappast skulle förslå till mer än utskyldernas liqviderande och till utsåde samt för få till brukningskostnadens bestridande, än mindre lemna något öfverskott eller behållning. Det är dertföre nödigt, att vid sidan af denna jemförelse, framställa den anmärkning, att en stor del af Statsbidragen icke godtgöras med penningar eller produkter, utan med körslor och arbeten, hvar till Landtmanen har ledighet, emellan de vanliga till jordbruket hörande göromålen; att en annan del, såsom skjutsningsbesväret, oftast lemna någon penningeinkomst, i stället för utgift; och att bonden, eller massan af jordbrukande Classen, sjelf alltid är fogde och oftast både

fogde och tjenstehjon, och således, på dubbelt sätt, vinner af sitt eget arbete. Framför allt bör här tilläggas, att binåringar och biförtjenster, jemte Ladugårdens afkastningar i betydlig mon ingå bland utvågarna för allmogens bårkning; och, med fåstad uppmärksamhet härå, låter det förklara sig, huru bonden, ehuru högt beskattad hans jord ån tyckes vara, likväl kan åga sin utkomst. Dock är, å andra sidan, uppenbart, att beskattningens beskaffenhet och tyngd skall emotverka bondens välstånd, och göra jordbruket, i alla andras ån allmogens hand, till den mindst lönande nåring, så länge priserna å jordbrukets alster och å arbetslöner samt utskylderna förblifva i deras nu varande förhållande, och hemmantalet fortfar att vara måttstocken för de fleste Statsbidragen. Huru felagtig denna grund är, kan bäst deraf inhämtas, att det ena Hemmanet ofta i värde öfverstiger ett annat af lika hemmantal och natur, 15 till 20 gånger och mera; Så år t. e. $\frac{3}{16}$ Mantal Krono Skatte Julåsen i Tysslinge socken uppskattadt till 300 R:dr hvarför det gärna säljes, då deremot $\frac{1}{4}$ Mantal Skrämmen i nästgränsande Carlskoga socken är taxerad till 5,795 R:dr och visserligen värdt flera gånger denna Summa, samt $\frac{1}{2}$ Mantal Kellmo i samma socken till 13,675 R:dr, och så vidare.

Politi.

Ordningen och sedligheten å Landet handhafves och vårdas:

1:0 Genom den vanliga Kyrkodisciplinen, under 36 Pastorers och det öfriga Prästerskapets ledning, hvilka dervid, enligt allmänna författningar, biträdas, dels af församlingarnes allmänna Kyrkoråd, dels af utsedde sexmän i hvarje rote inom församlingen;

2:0 af den ordinarie KronoBetjeningen, nemligen 4 Kronofogdar, 16 Lånsmän och ett obeståndt antal Kronofjerdingsmän, hvilka sistnämnde i tour ibland Allmogen utväljas; och ändtligen

3:0 kunna Gåstgifvarne, i afseende på den dem ålagde tillsyn öfver resande och kringstrykande personer, anses hafva med allmänna ordningens vidmagthållande att skaffa.

Ordningsmän hafva deremot icke ännu blifvit af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande tillsatte, emedan man funnit denna nyhet mötas af en synbar ovilja hos Allmogen, emedan Domarne i orten, Kronobetjeningen och Prestere-

skapet ansett den ordinarie Krono- och Kyrko-betjenings controllerande tillsyn tillräcklig, och flere sådanes antagande ibland Allmogon till en utsträckt verksamhet öfver mindre, från den moraliska synpunkten, sällan anmärkningsvärda, förseelser, till angivelse och åtal derom, skulle sprida oenighet och misstroende, inom Byar och Familjer, hos menigheten väcka ett föraktligt begär till angifvare- eller åklagare andel i böter, i stället för hog till arbete och gagnelig selsättning, samt, på detta och annat sätt, småningom verka till National-lynets försämring, utom det, att det nit, som i ordningsmannskapet synes framlysa, att, utan skonsamhet, draga åfven de ringaste öfverträdelse af allmänna eller lokala författningar i dagsljuset, och hvarpå sedan följer åtal och böter, efter min underdåniga tanka, skall i sin mon verka till välståndets undergrävande hos de lägre folkclasserna.

Derföre, så länge jag, i bredd med det loford, som denna de senare årens inrättning i andra orter, tillvunnit sig, kan för Eders Kongl. Maj:t nedläggas en på sanning och öfvertygelse grundad försäkran, att, här i Lånet, finnes lika så mycken sedlighet hos mängden af innevånarne, som på något annat ställe; att oordningar af någon anmärkningsvärd beskaffenhet sällan äga rum, och att de nu existerande myndigheterna, till lugnets bibehållande och allmänna säkerhetens vårdande, göra tillfyllest: skall jag, då Eders Kongl. Maj:t råckts lemna åt min urskillning, huruvida samma inrättning vore lämplig, tills vidare lemna den oförsökt.

Af Allmänna Scholor förtjenar TrivialScholan i Örebro att nämnas i första rummet, för den nit, hvarmed undervisningen här af Scholans Lärare handhafves, för ungdomens framsteg, och för det förtroende denna Läraranstalt tillvunnit sig i orten. Antalet af Scholungdömen uppgår nu säll 206, hvaraf 112 höra till den högre eller Lärdoms-afdelningen och 94 till Räkne Classerna. ElementarScholan i Askersund, den der varande Pædagogik och de mindre Skolorna i Nora och Lindesbergs Städer äro fåga besökte.

Ifrån Skolorna i Lånet afgår Lånets ungdom till de högre Läroverken i Strengnäs, Vesterås och Carlstad, till hvilka trenne stift Lånet hörer; största delen likväl till Strengnäs Gymnasium.

Något undervisningsverk, för nyttiga slöjder, finnes icke, så framt jag icke skulle hårtill hänföra arbetshuset i Örebro, hvarest de fattiga barn, som der

Örebro.

med föda och kläder förses, äfven inöfvas i kamulls spånad, häckters förfärdigande, m. m.; Men då barnen merändels vid yngre ålder utgå från detta arbetshus till andra näringar, der de sällan komma i tillfälle, att använda hvad de här lärt sig; Så kan jag ingalunda uppgifva, att de genom denna undervisning, förvärfva sig någon konstfärdighet, ehuru det föröfrigt visserligen är ganska nyttigt, att de vänjas vid arbete. Denna anstalt utgör en integrerande del af Örebro Stads fattigförsörjning; Och har jag här ofvanföre haft tillfälle, att i underdånighet omnämna, huru denna del af Polisen inom Lånet i allmänhet vårdas. Dertill må nu läggas, att, efter spannemålsprisernas och andra födoämnnens fall, antalet af tiggare och kringstrykande personer aftagit, och att en lättad utkomst, i förening med den förbättrade långföringsanstalten, som gör rymningar af fåstningsfångar och andra brottslingar sållsynte, så att missdådare nu mera icke, såsom förr, kunna under rymningstiden begå nya förbrytelser, omissskänneligen verkat till brottmålen's aftagande och i synnerhet till tjufnadernas. En besparings-Cassa är nyligen samlad af Arbetarne vid Dahlkarlsbergs grufvefält, till framdeles understöd för orkes- och medellösa arbetare, eller arbetares Enkor och barn, hvilken Cassa, genom öfverenskomna tillskott efter hand skall tillväxa.

I allmänhet äger den anmärkning rum, att ju mera fattigvårds-anstalterna kunnat förenklas, och ju mer man inskränkt den krets, hvarifrån understödet åt de fattige utgätt, desto mera hafva dessa anstalter uppfyllt deras bestämmelse; Hvarföre ock i de socknar, der de fattige äro indelte på vissa rotar, som svara för deras vård och underhåll, och inom hvilka, i den mån de vanliga bidragen till de fattiges uppehälle äro otillräcklige, de senare äga söka en oundgänglig allmosa, man kunnat afböja tiggeriet och kringstrykandet till främmande socknar, af det naturliga skål, att fattighjonet inom denna trångre Cirkel snart blir känd, och, då han befines verkligen behöfvande, med ömhet omfattad, under det lättingen, öfvergifven, tvingas till sysselsättning.

Hälsovården ombesörjes af tvänne ProvincialMedici, en i Örebro och en i Nora district, hvilka, enligt i senare tider vidtagne författningar, äga påräkna biträde af de i Lånet boende Militaire Läkare, nemligen en Brigad-Läkare, en Regements-Läkare och tre Bataillons-Läkare, af hvilka en tillika är Stads-Physicus och en Läkare vid Örebro Hospital och Lazarett, som fullkomligen uppfyller sin bestämmelse. Å det förra hafva, under förflutna året, 23 sjuka blif-

vit vårdade och ett antal af 25 stycken kan på en gång härbergeras. I Lazarettet finnas 40 sjuksängar och 221 personer hafva där blifvit vårdade.

Under uppbördsåret 1821 besteg sig utgiften

för Lazarettet till	-	-	-	-	4,019: 18.	—
för Hospitalet till	-	-	-	-	1,543: 24.	9.

hvertill tillräcklige tillgångar varit för hand.

Härförutan är i Länet bosatt en för enskilt räkning practiserande Medicinæ Doctor; Varandes alla dessa Läkare, hvilka med berömlig omsorg fullgöra sina åligganden, fullkomligt tillräckliga till hälsovårdens bestridande. I många församlingar äro examinerade Barnmorskor antagne, och dessutom betjenar sig allmogen af en mängd oexaminerade jordgummor. Vaccinationen handhafves, under vederbörande Provincial Medici tillsyn, af församlingarnes Organister och Klockare, och synes år från år vinna mera förtroende, emedan antalet af de vaccinerade år i tilltagande.

Någon för hela Länet antagen DjurLäkare finnes icke; och församlingarne hafva ej eller, oagradt skedd framställning, velat förena sig om Löneanslag till en sådan Läkare; Men de vid Kongl. LifRegements Brigadens HusarCorps varande Sqvadrons Hofslagare äro mycket i hästsjukdomar rådfrågade; äfvensom Nora Bergslag antagit en egen DjurLäkare.

Någon annan farsot än Rödsoten har, på längre tid, icke varit i Länet gängse; Och den veneriska smittan har betydligt aftagit, och börjat blifva mindre urartad, sedan hvar och en smittad medellös person fått inträde på Lazarettet, utan någon kostnad för honom sjelf eller församlingen.

Några andra Gästgifvare-ordningar än de för hela Riket vidtagna, äro ej utfärdade, och, så vidt de samma ännu äro gällande, har jag icke allenast, genom allmänna Kungörelser, underrättat Länets invånare om innehållet deraf, utan äfven låtit införa dem i sammandrag uti Dagböckerna.

De synas mig göra tillfyllest, för ordningen vid Gästgifvargårdarna och till resandes fortkomst och nöjagtiga betjenande.

I allmänhet uppehållas Gåstgifvareskjutsen dels med anslaget håll, samt dels med Gåstgifvarens och Reservlagets hästar; Och har det ännu icke lyckats att, på något enda ställe, å Landet bringa det längesedan väkta förslaget om skjutsens ställande på Entreprenad i verket.

Till odjurens utödande äro inga andra anstalter träffade, än, genom Kongl. JagtStadgan af år 1808, blifvit anbefalldte, neml. Skall gång å visse jagt- eller ludder-platser, med begagnande af JagtdukTyg, hvaraf Lånet nu är försedt med tvänne, så att luddring nu verkställas på tre särskilta ställen, samt de medel Jägeribetjeningen dessutom, hvar och en vid sitt Boställe, är skyldig att använda.

Ansökningar att sommartiden få anställa allmänt skall hafva ofta blifvit gjorda, men icke kunnat, emot JagtStadgan, bifallas, och man tror, att det vore nyttigt, att påtänka flera anstalter till skadedjurens förstörande.

Städerna.

Örebro, Askersund, Nora och Lindesberg äro i detta Lån belägne; Deribland må först nämnas:

Örebro med ett fördelagtigt läge vid Svart- eller Trosa-ån, en knapp ättandedels mil från Skebäckes lastageplats, hvarifrån Staden har sjöcommunication med Stockholm och flere Provinser.

Tiden, då staden grundlades är ej känd, emedan Archivet, der stadens äldsta Handlingar förvarades, på 1400:talet uppbrann, jemte Rådhuset.

Af de i behåll varande inhämtas likväl, att staden i äldsta tider drifvit handel med allt det tackjern, som i Nora, Lindes, Lekhytte, Carlskoga och Lerbecks, med flere Bergslager tillverkades, hvilken handel då måste hafva varit så mycket betydligare, som Riket då ännu icke hade några Stångjernshammrar till Tackjernets förädlande, utan denna vara, i sitt råa skick, såldes till utlåningen; Men denna handelsgren har småningom blifvit förminskad, genom Stockholms tillkomst och deltagande i tackjernshandeln, samt sedan Nora, Lindesberg, Philipstad, Christinzhamn och Askersund vunnit Stadsättigheter.

Tid efter annan, hafva framfarna Kønningar sedermera beviljat Stadens Borgerskap uteslurande handel i Bergslagen och rättighet till hembjudning, ej mindre af de varor Boiåsboerne kunde afyttra, än ock af all spik som i Bergslagerna smiddes, hvilka förmoner likväl efter hand försvunnit, så att nu icke återstår annat, än vanlig handel, hvilken utöfvas, för närvarande, af tio Handlande, ibland hvilka endast några få befatta sig med tackjernshandeln.

Handeln med spannemål, som förr lemnat Staden en betydlig vinst, är nu äfven, i det närmaste, försvunnen, genom landets tillagande uppodling och deraf förökad spannemålstillgång inom orten, så att Bergslagerna blifva direkt från Landmannen försedde med deras behof, utan att de Handlande i Städerna behöfva tillitas.

Under ymniga år tillförene skedde visserligen betydliga spannemåls uppköp af Städernas Handlande, till upplag för följande åren; Men dels har erfarenheten visat, att ett enda års svagare skörd icke nu mera verkar till spannemålsprisernas uppstegrande, till den höjd, att äldre lager med synnerlig fördel kunna afsättas, dels har Allmänna MagazinsDirectionens i senare tider utsträckt deltagande i denna rörelse, afskräckt de Handlande från dylika företag, hvilka dessutom fordra större Capitalet, än våra småstadshandlande i allmänhet kunna använda.

Salt, Sill, Strömming, torr Fisk, Specerier, Klädes- och Linnevaror, samt Lin och Hampa åro, jemte Brånvin, de förnämsta artiklar, som ingå i Stadens handel; Men utom på de fyra förstnämnde varorna, samt på brånvinet, har consumptionen så betydligt aftagit, att då förr vanligen 14 till 20 Handlande här voro sysselsatte och bergade, uppgår antalet nu vanligen icke till mer än 9 eller 10, ibland hvilka, en och annan, nästan hvarje år sökt afträdes-förmon.

Med tjugu stycken så kallade nummer-fartyg, af omkring 25 låsters dräglighet, hvardera, öfverföras härifrån till Stockholm Bergverken Produkter, bestående af Stångjern, Takplåtar, Spik och annat Manufacturjern, Tackjern, Svafvel, Rödfärg, Vietriol, Alun, m. m.; hvartill kommer Brånvin, de senare åren, någon Spannemål, Pottaska m. m.; hvaremot i återfragt hämtas ofvannämnde Köpmansvaror, jemte Einsk spannemål till utsäde, för ortens behof.

För denna communication är Hjelmare Slussverk oundgängeligt, på hvars

obehindrade begagnande Stadens bestånd således hufvudsakligen beror, utom det samma verks förfall ofelbart skulle hafva det menligaste inflytande på provinssens hufvudnäringar Jord- och Bergsbruket.

Tobaks- och Stofts-Fabriker hafva förr blifvit drifne, men med förlust, hvadan de blifvit nedlagda, då deremot en, för några år sedan, anlagd mindre Klädesfabrik, med tre stolar, nu synes icke utan fördel drifvas.

Angående Handtverkeriernas tillstånd, har Magistraten anført, att, sedan Handtverkarnes antal i senare tider blifvit i de fleste professioner så förökadt, att de nu uppgå till 159, i stället att år 1800 endast funnos 87 mästare; Så befinna sig handtverkerierne i allmänhet i den sämsta författning; ehuru visserligen en och annan, med en berömlig drift och omsorg sköter sin rörelse. Förstnämnde är kunde, vid 87 verkstäder, 117 Gesäller och lika många Lärlingar sysselsättas, år 1810 begagnade 123 Mästare 76 Gesäller och 106 Lärlingar, men år 1822, då mästarnes antal uppgick till 159, funnos deremot endast 61 gesäller och 82 lärlingar. Sålunda, i stället att hvar mästare, öfverhufvud taget, för 22 år sedan, på sin verkstad använde inemot tre arbetare, kan han nu icke i medeltal sysselsätta fullt en; och då nu varande gesäller och lärlingar, till det mesta, arbeta hos de mera för sig komne mästare; Så företer sig det anmärkningsvärda förhållande, att mästaren ofta är ensam arbetare på sin verkstad. Allt detta, äfvensom att handtverkarne i allmänhet förfärdiga dåliga varor, derföre fordra en oftast oskäligen betalning, sällan besitta någon synnerlig konstfärdighet, och ej eller äro betänkte på mekaniska hjälpmedel till deras varors fullkomnande, är så allmänt känt, att man ej kan befara motsägelse.

Likväl synas tankarna vara delade om orsaken till detta handtverkeriernes förfall; Och då jag nu går, att i underdånighet främställa min enskilda åsigt af ämnet, inser jag mer än väl, att den för mången skall förekomma gammalmodig, men dristar lika fullt, att derå utbedja mig Eders Kongl. Maj:ts Nådiga uppmärksamhet.

Det har hittills varit mindre vanligt och skall troligen hädanefter sällan inträffa, att barn efter föräldrar, som samlat förmögenhet, ingått i handtverkerierna, aldraminst i Småstäderna. Tvertom hafva sådana barn, äfven då föräldrarne varit handtverkare, oftast skyndat ifrån fadrens yrke till ett, som de föreställt sig, mindre mödosamt, men mera lysande lif. Handeln, Lärdomsvä:

gen och Tjenstemannabanan hafva ömsom retat deras nyfikenhet, och i deras ställe, som utgått ur det verksamma näringsståndet, hafva merendels fattiga barn inträdt, hvilka sedan i sin ordning vandrat den utstakade vägen från lärning till gesäll och slutligen till måstare.

En förfluten tids lynne, gjorde denna bana mera lång och mödosam än nu. Ej nog att den i stränga ordningslagar föreskrifna Lårotid, såsom lärning och gesäll, skulle genomgås; att nödig slöjd och konstfärdighet borde förvärfvas och tillfredsställande prof derå afläggas; Man nekade den gesäll, som aflagt måstareprof, att blifva, hvad man kallade, sin egen, eller måstare, intilldess man ansåg samhället vara i behof af en ny verkstad i hans skrä, och så vida hans burskapsrätt lände andra till förfång. Att mången duglig man härigenom hindrades i sin uppkonst, är naturligt; men de fleste gesäller vunno, under detta uppskof, stadga i sitt uppförande, en förökad erfarenhet och kännedom af sitt handverk och den dertill hörande hushållning, samt förvärfvade sig, genom ett längre vistande i samma stad, och merendels på samma verkstad, förtroende hos måstaren och inom Skräet, och försökte ej att nedsätta sig såsom Borgare, innan de, genom slit och sparsamhet, hopsamlat någon penning, tillräcklig för deras bosättning, efter tidens tarfliga fordran, eller dertill kunde påräkna nödigt understöd till anskaffande af husgeråd, förlag och verktyg till arbetares sysselsättning på deras verkstad. Genom en fortsatt slit och arbetsamhet samt ett sparsamt lefnadsätt, blef denna nya handverkare snart välmående, och äldre trovärdige personer, på hvilkas uppgift jag ej bör tvifla, hafva försåkrat mig, att alla stadens handverkare i alla professioner, utan undantag, för 30 till 40 år tillbaka, voro bergade och de fleste välmående.

Den senare tiden, som tränat efter frihet i näringslifvet och i de föräldrarnas inrättningarnes upplösande, trott sig finna enda villkoret för national-välståndets förkofran, har småningom lossat banden, så långt Stånds-privilegier deremot icke lagt oöfvervinneliga hinder i vägen. Den i handverkerierna föreskrifna läro- och profningstid har blifvit förkortad, och så snart en lärning blifvit gesäll, kringstryker han nu från den ena staden till den andra, utan att någorstädes fästa sig på verkstad, på längre tid, än högst tre månader, hvarunder han ej kan blifva kåud eller förvärfva sig ytterligare skicklighet, mindre ingå i familjeförbindelser; och när de tre åren, under ett sådant merendels för honom och andra onyttigt lif åro förbi, och han sökt burskap i stad, har sådant, oaktadt local-auctoriteternas protest, alltid slutligen blifvit den sökande beviljad.

Ung och oerfaren, okänd och utan förtroende, böijar denne borgare sin handtering, utan förslag och merendels utan credit, skyndande till ett oftast olyckligt äktenskap. Ensam förmår han ej med sitt eget arbete bereda sig tillgångar till förslag; försörja en tillväxande familie och betala förökade utskylder till Kronan och Staden. Rudimaterien kan han således icke köpa i rätt tid, och på rätt ställe. Han får derföre hvarken bästa varan eller bästa priset; och kan följakteligen icke sjelf lemna sin tillverkning till samma pris och godhet som andra för sig komma mästare, eller ens urhårda tåflan med den å landet nedsatte fuskaren, som visst icke för godheten af sin vara, men för det nedsatta priset derå, oftast kan påräkna afsättning. Snart blir derföre en sådan skuldsatt och på obestånd; och det är knappt troligt, men likväl af Magistraten uppgifvet, att en stor del af dessa, den nya tidens mästare, sållan i två eller tre års tid kunnat, utan fattigförsörjningens biträde, underhålla sina hushåll, till hvilkas understöd månadliga bidrag af fattigmedlen äro ganska vanliga.

Att fattigdomen har hoglöshet i sitt följe är naturligt, och då omtanken derunder försvinner om den egna bergningssak, så tillbringas en stor del af dagen på källare och vårdshus i lättja och sysslolöshet, under det hustru och barn sucka i elände.

Sådant är erfarenhetens och årens vittnesbörd, inom detta samhälle; och då jag, i följd deraf, icke kan undgå, att i underdånighet anse den i senare tider antagna principen, att, utan afseende på ortens behof, tillsätta nya mästare, såsom en af de hufvudsakligare orsakerna till handverkeriernas förfall, utan att hvarken Staden eller kringliggande Landet deraf haft mindsta fördel, men väl påtaglig skada; Så vågar jag tro, att alla de som vilja och kunna riktigt göra sig underrättade om sammanhanget och, utan fördom, undersöka det, skola dela min öfvertygelse, den jag vid ett annat lokal-förhållande, gärna velat mera låmpa efter tidehvarfvets anspråk.

Utom ofvanuppräknade Handlande och Handverksmästare finnas i staden ett i godt stånd varande Apothek, ett betydligt Boktryckeri, tvänne Källare, sju Spisqvarter och 20 Näringsställen.

Trenne marknader firas här om året: En den 19 Januarii, som fortfar öfver 8 dagar och är en af de betydligaste i Riket, samt mycket bidrager till

stadens fördel; En den 25 April och den tredje den 8 September, begge egentligen kreaturs-marknader. Hvarje Lördag, hela året igenom, är dessutom så kallad Torgmarknad, och någon gång, om Onsdagen, då hvarjehanda Landtmanna-produkter, såsom all slags spannemål, kött, fläsk, smör, talg, ost, fisk, ägg, rotfrukter, trågårdssaker, m. m., i öfverflöd utbjudes till salu, det mesta af provinsens egen tillverkning och afvel, men spannemålen till någon del från Södermanland och Östergötland; varandes det egentligen på Örebro Torg, som den på östra och södra sidorna om staden boende Allmoge afsätter sina produkter.

Stadens jord är dels donerad och dels sjelfägande och innehåller en vidd af 1,320 Tunneland åker, 863 tunneland ång samt 1,013 tunneland skog och betesmark. Årliga utsådet är uppgifvet till

Hvete	6½	T:r med medelafkastning, efter afdrag af utsådet	52	T:r
Råg	271⅓	dito med dito	-	1,628½
Korn	104⅓	dito med dito	-	524⅓
Hafre	51	dito med dito	-	204
Blandsåd	162½	dito med dito	-	812½
Ärtor	8	dito med dito	-	48
Potatoes	203	dito med dito	-	1,624

och framfödas 134 hästar, 81 oxar, och 349 kor, 94 ungboskap, 50 får och 155 svin.

Jorden är indelad i 29⅙ Hemman och taxerad till 125,452 R:d. 32 sk.; hvaremot Stadens 311 hus och tomter äro värderade till 371,362 R:d. 16 sk.

Bevillingen utgår: för hus och tomter till	-	R:d.	742: 34.
för Stadsjorden till	-	-	350: 45.
af Borgerlig nåring med	-	-	2,130: 6.
och af andra personer med	-	-	526: 5.
		tillhopa R:d.	3,649: 42.

Årliga Båtsmanshället är beräknadt sålunda:

Vacance-afgift för 13 ordinarie Båtsmän har under de förflutna 4 åren, per medium, utgjort

Örebro,

461: 32.

Extra Roteringsen, som i krig skall utgöras med 15 man, beräknas till lika belopp som för landet och på sam-		
ma grunder, till 7 R:d. 24 sk. per man om året	112: 24.	
Fördubblingen 13 man, beräknas på samma sätt	97: 24.	
	<hr/>	671: 32.

Clerici-Statens underhåll utgår till Pastor med R:d. 960:		
Capellanen och den öfriga bejeningen med	285: 40	
	<hr/>	1,245: 40.

Allmänna Fattigförsörjningen har årligen kostadt Staden	R:d. 1,859: 24.	
och till det i Staden inrättade arbetshus har dessutom utgått	1,425: 32.	
	<hr/>	3,285: 8.

Skjutsen bestrides af en Entrepreneur, hvilken ansvarar för all staden älggande gästgifvareskjuts, emot uteslutande råttighet både till salubrygd samt till utminuterung af dricka och brånvin, samt begagnande af 45 tunnland Stadsjord, som tillförene i arrende kastat af sig 376 R:d. 12 sk.; hvarförutan han af staden contant uppbår

		113: 16.
--	--	----------

Våghållningen är beräknad, öfverhufvud, kosta 12 sk. famnen, eller för stadens allmänna vågar, utgörande 7,804 famnars längd R:d. 1,951, hvilken summa likväl, i afseende på vissa vågars närbelägenhet intill grustagen, blifvit nedsatt till

	R:d. 1,600: —	
--	---------------	--

Brobyggnadskostnaden utgår efter taxering med

	142: 24.	
	<hr/>	1,742: 24:

Under rubriken diverse onera och allmänna besvär, förekomma: afgift till BrandCassan, som uttaxeras efter hvars och ens ägande möbler, varulager m. m.

		466: 32.
--	--	----------

Af husägare utgöras dessutom 804 nattpatruller med häst och karlar, till ordningens vidmakthållande och förekommande af eldsvådor, beräknas, à 24 sk. stycket, att kosta

		402: —
--	--	--------

Till fångars underhåll uttaxeras af personalen, per medium, årligen

		153: 16.
--	--	----------

Saltpetergården uttaxeras af jorden, som är indelad i 3 Classer, med Kyrkan underhåller sig sjelf, genom inkomsten af bänkhyror m. m., utom hvad till orgelverkets inköp årligen af de löstägande tillskjutes, med	106: 32:
Till Kyrkoherde- och Comminister-husens samt Rectors-gårdens nybyggnad och underhåll anses Staden årligen bidraga, per medium, med	450: —
Inquarteringen: under de förflutna tio åren hafva, per medium, varit i staden inquatterade 3,164 man, med befäl, hvarföre kostnaden, beräknad lika som å landet, till 8 sk. per man, utöfver hvad Kronan består, belöper till	500: —
Härtill komma Inquarteringsmedel, som af staden uttaxeras, dels till Inquarteringsmannens aflöning, dels till fattiga Husvårdars understöd	527: 8.
Till underhåll af allmänna byggnader, platser och torg, contant samt, i körslor och dagsverken	89: 16. 66: 32. 397: 12.
Hvad utöfver sistnämnde belopp årligen åtgått till publique byggnader, till aflöning af Borgmästare, 6 Rådman, 1 Magistrats-Secreterare, 1 Kåmnårs-Præses, 1 Stads-Notarie, 1 StadsFiscal, 1 StadsCasseur, 1 Vågmästare, 1 StadsLäkare, 1 Orgelnist, 1 StadsVaktmästare, 2 Stadsbetjenter och Måstermannen samt till skrif-materialier och expenser, tillhopa med 1,869 R:d., 37 sk. 4 r., har blifvit godtgjort af Stadens intrader af Vågen, Burskaps- och Ståndspenningar, arrenden för Stadsjord, hushyror, källarfrihetsmedel m. m., och utföres således icke, såsom invånarnes bidrag, till större belopp, än hvad Borgerskapet årligen, efter taxering, måste tillskjuta, till räntans liquiderande å den skuld, hvaruti StadsCassan, före år 1812, kommit, genom inkomster-nas otillräcklighet till utgifternas bestridande, nämligen	395: 16.
Utgörande alltså summan af Statsbidragen	14,262: 38.

Stadens Jord nyttjas till en ringa del i circulation, samt åkern för det mesta i treskiften, hvaraf tvänne årligen med såd besås. Likväl har, genom odling å den sårre gråsvallen, af svensk våpling och timotheigrås, foderillgången blifvit ansenligen ökad. Rådande jordmonen är lerå. Af salu-växter odlas här ingen enda, utan användes jorden endast och allenast till såd, grås

och potatoes, utan att ens cultur af tobak, lin och hampa, som å landet förekommer, här åger rum.

Till en del skötes visserligen jorden väl, och lemna en vacker afkastning, särdeles genom den ymniga gödning, som derå utföres; Men då nära 2-3-delar af Stadsjorden brukas antingen af mindre kunniga och nära nog af sig komma Borgare, eller ock af bönder från omkringliggande socknar; hvilka sistnämnde egentligen åtaga sig brukningen, för att åtkomma den åkren åtföljande foder tillgång och betesmark, men ofta lemna åkren obesädd, kan productionen på långt när icke blifva hvad den borde vara, hvarföre i det hela Stadens jordbruk ingalunda befinner sig på bättre fot, utan vida sämre, än i de socknar å landet, der jorden någorlunda försvarligen skötes.

Ibland allmänna Inrättningar förtjenar Stadens Arbetshus att nämnas i första rummet, såsom en uppfostringsanstalt för Stadens fattige barn, hvilka, till ett antal af 40 ånda till 80 om året, här njuta föda, kläder och undervisning på Stadens bekostnad. Utgifterna hårtill bestidas dels genom taxeringar, dels genom frivilliga sammanskott och åndteligen genom råntor å donerade Capitaler, samt bestego sig för år 1821 till 2,070 R:d. Banco, då hvarje barns underhåll, hvilka, per medium, utgjorde ett antal af 45 om dagen, kostade 37 R:d. 42 sk. samna mynt.

Då intet, Staden tillhörigt fattigt barn, som antingen saknar, föräldrar, eller ock icke blifver af dem vårdadt, nekast tillträde vid denna inrättning, ser man icke här, såsom annorstädes, barnen kringstryka och genom bettlande falla Staden och andra församlingar till last; utan blifva alla sådane barn på arbetshuset vårdade, och ifrån barndomen der hållne till en efter deras ålder passande sysselsättning, jemte det de njuta undervisning i Christendomen, läsa, skriva och räkna, hvarest de fleste gossarne härifrån merendels utgå till handtverkerierne, der de med begärlighet emottagas, såsom välartade, arbetsamme och varne vid ordentlighet.

Dernäst förekommer en annan Undervisnings-anstalt för fattiga barn, inrättad i en till staden förärad Casern-byggnad, der den genom enskilt donation aflönte Skolläraren har både sin bostad och läsrum för barnen, och är afsigten, att här införa den Bell-Lancasterska undervisnings-metoden, så snart en från Norrköping requirerad Lärare kan fås.

Fattigförsörjningen ombesörjes af en dertill utsedd Direction, under Pastors ordförande, och förses genom denna Directions åtgärd, de fattige med ett sådant understöd, som deras större eller mindre behof påfordra, dels genom taxeringar, dels genom frivilliga sammanskott samt räntan af donerade fonder. De fattige barnen vårdas, såsom ofvan nämndt är, å arbetshuset, de ålderstegne och orkeslöse fattighjonerna å fattighuset, samt alla öfriga och deribland ett talrikt antal Pauvres honteux, genom månadliga bidrag, från FattigCassan. Några barn till sådana föräldrar uppfostras äfven på en dertill samlad fonds, eller NovemberCassans, bekostnad.

Sjukvården bestrides af flere i staden bosatte välkände Läkare, och det i staden befintlige Apothek är väl försedt med erforderlige Medicinalier.

Folkmängden, som efter sista Qvinqvennii Tabellen utgjorde 3,448 har nu stigit öfver 3,500, och allt sedan 1793 varit i tilltagande, utan deraf förväntad nytta för samhället, emedan vålmågan nästan i samma förhållande af tagit och fattig personalen till den grad förökats, att, vid sista fattig-utdelning, 378 personer emottogo allmosa, ehuru uti detta antal några barn icke voro inberäknade.

Tillgång på arbetare saknas visst icke, men arbetslönerna hafva, under de senare åren, ansenligen blifvit uppstegrade, ehuru födoämnenas pris till vida bättre pris än förr. Sommartiden betalas för ett mansdagsverke från 24 till 32 sk.; för ett qvinsdagsverke 16 till 20, och, under vintermånaderne, för det förra 16 till 21 sk. 4 r. och för det senare 12 till högst 16 sk., alt Banco.

Askersund, belägen i södra trakten af Länets, invid sjön Vettern, tillkom år 1647, och grundades på handel med spik från Lerbecks och Godegårds socknar, af hvilken trafik staden länge hade god inkomst, liksom af handelen med spannemål från Östergöthland och Victualier från Småland, hvarmed staden fournerade Bergslagen i Örebro och Carlstads Län.

Efter det Godegårds Bruksägare tillvunnit sig rättighet att uppköpa all i socknen tillverkad spik, och Lerbecks socknemån tagit sig före, att sjelfve i landet kringresa med sitt nubbs- och spiksnide, det de äfven föra directe till Stockholm, har denna handelsgren så aftagit, att endast två handlande nu kunna dermed sysselsättas; Och då, genom odlingarne i Bergslagen, behofvet af spanne-

mål det afagit, och hvad som erfordras beqvåmligast fylles af kringboende Landmän i Neriket, så utgör den spannemål, som nu, genom Askersunds handlande i Östergöthland uppköpes, och till Bergslagerne afsändes, blott en ringa del af det quantum, som förr ingick i stadens rörelse; hvilket äfven gäller i en större scala med Victualierna från Småland.

Härigenom har Stadens handelströrelse kommit i det yttersta förfall, och starkare bevis derpå låter icke kunna anföras, än att fråga nyligen blifvit väckt, att Borgerskapet skulle afsåga sig sin stadsmannarätt och staden förvandlas till köping.

Fem handlande hålla öppna salubodar, hvarest en ringa Speceri- och Kramhandel idkas, hvarförutan finnes en Hökare samt 16 Enkor och handlande Borgare, som sig emellan fördela den inskränkta spannemåls- och victualiehandel, som ännu återstår. I de nämnlige professioner finnas 30 Måstare, 15 Gesäller och 13 Lärningar; och Lönmålas handverkerierna vara i ett märkligt aftagande, hvartill, jemte bristande förtjenst och arbetstillfälle, äfven kan uppgifvas en del af de orsaker, som för Örebro Stad blifvit anförde.

Äfven folkmängden har ifrån år 1811, då den utgjorde 800 personer, nedsjunkit till 700; och detta samhälle, som för 20 år sedan och än mera för längre tid tillbaka, under en lifligare rörelse, kunde berömma sig af både konst och näringsflit, och en allmänt utbredd välnåga, synes nu med stora steg hastigt till sin undergång, så framt icke Götha Canals anläggning skulle öppna nya hjälpmedel för dess förkofran, det tiden må utvisa.

Den spannemål, hvarmed staden drifver handel, har alltid ankommit på öppna båtar från Östergöthland, men för öfrigt är rörelsen i sådan översamhet, att ingen af stadens invånare ansett det vara lönande, att sjelf skaffa sig någon farkost; utan fraktas till och med det Tackjern, som från Bergslagen ankommer till Askersund, vidare landvägen derifrån till Småländske verken, ochuru den beqvåmaste Sjötransport är för hand.

I staden hållas 3 marknader årligen; men de senare åren hafva torgmarknader om Lördagarne äfven kommit i gång, då allmogen från åtskilliga socknar i Vestra Neriket införer till salu spannemål och hvarjehanda årliga varor.

Stadens jord nyttjas i circulation med såd och gräs. Den innehåller 162 tunneland åker, 336 tunneland ång och 436 tunneland skog och betesmark, med åsatz hemmantal till $1\frac{1}{4}$ Mantal; Varandes utsådet och afkastningen uppgifvit på följande sätt:

Utsåde.	medelafkastning efter afdrag ef utsåde.
33 $\frac{3}{4}$ T:r Råg	169 T:r
7 T:r Korn	35 T:r
97 $\frac{1}{2}$ T:r Hafre	292 $\frac{1}{2}$ T:r
10 T:r Blandsåd	60 T:r
80 T:r Potates	640 T:r

Och skall i Staden födas 36 hästar, 134 kor, 12 oxar, 28 ungboskap, 25 får och 75 svin. Stadsjorden är uppskattad till 43,224 Riksd., men värdet af hus och tomter till 80,578 R:d. samt af en staden tillhörig qvarn 2,666 R:d. 32 sk.

Stadens Utskylder äro beräknade:

Bevilling till	R:d. 795: 43-
Båtsmanshället till	— 288: —
Pastors underhåll 500 R:d. och Kyrkobetjeningens 70 R:d.	— 570: —
Fattigförsörjningen till	— 300: —
Den staden åliggande reservskjuts med 29 hästar till 20 R:d. stycket	580: —
Våghållning	— 187: —
Och diverse onera, hvarunder förstås det som årligen uttaxeras till aflöning af Stadens tjenstemån, till Brandvakten, underhållet af allmänna byggnader, broar och bryggor m. m., per medium,	1,300: —

Summa Statsbidrag R.d. 4020: 43-

Några andra allmänna inrättningar finnas icke, än StadsScholan eller Pædagogien, och den ofvannämnde ElementarScholan, som, stiftad år 1812 på Hans Kongl. Höghet KronPrinsens Namnsdag, med nådigt tillstånd bår Hans höga Namn. Fonden härtil är genom Subscription samlad och uppgår nu till 10,183 R:d. 16 sk., hvaraf årliga räntan användes till 2:ne Lärares och en Gouvernants aflöning.

Sjukvården bestrides af en i Staden boende BataljonsLäkare. Här finnes ett godt Apotek, en Barnmorska och en Vaccinateur.

Fastigförsörjningen ledes af en utsedd Direction, som af Stadsboernas sammanskjutne medel och StadsCassans tillgångar, nu uppgående till 700 R:d. B:o, lemnar de nödlidande det understöd, hvaraf de befinnas i behof.

Tillgången på arbetare skall vara knapp och dagsverkslönderna uppgå till samma belopp som i Örebro.

Nora och Lindes Städer hafva ett gemensamt ursprung från den kringliggande Bergslags ortens behof och bekvämlighet, och grunda sitt bestånd på handel och trafik med Bergsallmogen. I den mon denna rörelse varit liflig, i samma mon har ock Bergsstädernas välstånd tillväxt, och tvertom.

I förra tider idkade dessa städers borgare en betydlig förlags-handel med Bergslagernas invånare, och det der tillverkade tackjern gick för det mesta genom Borgarens hand, som deremot försåg Bergsmannen med spannemål, Victualier och andra förnödenheter, på hvilken handel den förra hade en dubbel vinst, såsom köpare och säljare; Men förhållandet är nu helt annat, sedan, under en för Jernhandteringen lycklig conjuncture, Bergsmännen i allmänhet kommit i den goda författning, att icke mera behöfva taga förlag, utan kunna, med de handlandes förbigående, sälja sitt tackjern directe till Bruks ägarne, och, på städernas torg eller på annat omedelbart sätt, af Landmannen upköpa spannemål och andra födoämnen, sedan dessutom, genom betydliga odlingar, behöfvet af dessa varor blifvit ansenligen minskadt, inom sjelfva Bergslagsorten, och både spannemåls- och tackjerns-handeln befriade från de tvång, hvarmed den till städernas fördel varit fjettrad.

I bredd med denna förändring och under det handelns omfång på omförmålte sätt blifvit mindskadt, har vålmågan i Nora och Lindes städer smånin-gom aftagit, och synes än vidare komma att aftaga, icke blott hos dem, som sysselsätta sig med handel, utan äfven hos handtverkarne, hvilka i detta afseende dela det handlande Borgerskapets öde, förnämligast af samma orsaker, som här ofvanföre, angående handtverkerierna i Örebro i underdanighet blifvit framställda. Särskilt om dessa städer anmärkes följande:

Nora Stad har 495 Tunnländ odlad jord, eller åker, indeld i circulations- bruk samt 251 Tunnländ skog, tillsammans ansedd till 3 mantal, hvarå utsås 15 Tunnor Råg, 2 T:r korn, 60 T:r hafra, 2 T:r Årter och 30 T:

Potates, med en medelafkastning, efter afdrag af utsådet, af 180 T:r Råg, 12 T:r Korn, 230 T:r hafra, 7 T:r Årter och 120 T:r Potates. Kreaturens antal uppgår till 32 Hästar, 105 Kor, 15 Får och 54 Svin. Jordens värde är uppskattadt till 48,766 R:d samt hus och tomter till 63,562 R:d. Stadens utskyl-der åro beräknade:

Bevillningen till	R:d.	1720:
Båtsmans- underhållet till	:	231:
Aflöning till Pastor 245 R:d. och öfriga Clericie-statens 80 R:d.	:	325:
Fattigförsörjningen till	:	230:
Skjutsen, enligt Entreprenad- Contract	:	500:
Våghållningen	:	500:
och diverse onera, neml. Brandvården, publice byggnader, aflö- ningar, Saltpeter, Mantalspenningar m. m.	:	1,063:
<hr/> Summa R:d.		4,569:

Ifrån Nerikes- Provinsen har Staden god tillförsel af hvarjehanda Landtman-
na- produkter, åfvensom spannemål ditföres både från Vestmanland och någon
gång ifrån Södermanland och Östergöthland, på de vanliga torgdagarna eller
Lördagen, som är Stadens enda marknad.

Saluväxter odlas ej å stadens jord, hvartill den ock lårer vara mindre tjen-
lig.

För undervisningen finnes en Schola, med tvenne Lärare. Sjukvården be-
sörjes af en i staden bosatt Provincial Medicus, som merendels har en med-
hjelpare, samt en antagen Stads- Physicus. Staden är med Apothek försedd.

För underhållet af Stadens fattige åro sådana anstalter vidtagne, att de ej
besvära främmande med tiggande. Om arbetslönerna åberopas hvad här ofvanför-
re är yttradt. Folkmängden i denna stad har på de sista fem åren blifvit ned-
satt från 8 till 700 personer, som man tror i synnerhet, genom utflytningar
till omkringliggande Bergslags- orter, der arbets- classen nu finner bättre ut-
komst.

Lindesberg har 570 Tunneland åker, som nyttjas i circulation, 79
tunneland ång och 670 tunneland skog och betesmark. uppskattadt till $4\frac{1}{3}$ mant-
tal, med årligt utsåde af 1 Tunna Hvete, 30 Tunnor Råg, 3 Tunn. Korn, 40
Örebro

Tunn. Hafre, 5 Tunn. Blandsåd, 8 Tunn. Årter och 200 Tunn. Potates', samt uppgifven medelafkastning, efter afdrag af utsådet till 10 Tun. Hvete, 180 Tun. Råg, 18 Tun. Korn, 120 Tun. Hafre, 20 Tun. Blandsåd, 64 Tun. Årter och 1,600 Tunnor Potates. I staden framfödas 40 st. hästar, 6 oxar, 139 kor, 20 ungboskaps kreatur, 31 får och 63 svin. Jorden är uppskattad till 49,550 och hus och tomter till 38,307 R:d., och Statsbidragen äro beräknade:

Bevillning till	:	-	-	-	R:d	753:
Båtsmanshället till	-	:	-	-		173:
Clericistaten, Pastor	160 R:d.	och den öfriga	98 R:d.			258:
Fattigförsörjning till	-	.	.	.		365:
Skjutsningsbesväret efter accord	-	.	.	.		130:
Våghållning till	-	.	.	.		650:
och diverse andra onera, såsom tomtören och förskottpenningar	25 R:d.	Salu-accismedel	25 R:d.	Kronotionde	60 R:d.	Brand-
		vakt, patrullgång m. m.	200 R:d.	allmänna byggnader	100 R:d.	
		Rektor Scholæ allöning	10 R:d.	Academie-räntan	25 R:d.	
		Jordskatt	20 R:d.	tillhopa	-	-
						465:

eller in Summa R:d. 2.794.

Stadens förnämsta tillförsel är från Örebro Län och till någon del från Vestmanland och Södermanland, särdeles Lördagarne, då Bergs-allmogen, så väl i Linde som i Nora, på torget upphandlar sitt mesta spannemålsbehof. Dessutom firar staden 2:ne marknader i Januarii och Augusti månader. De allmänna Landsvägarne utgöra både Lindes och Nora Ståders enda communication. Culturen af Potates har ansenligen tilltagit vid denna Stad, åfvensom af lin, något hampa och tobak odlas åfven, men för öfrigt inga saluväxter. Folkmängden, som år 1817 endass var 569 personer, har sedermera ökat sig till 628, hvatibland nu finnes endast 7 handlande och 24 måstare i handtverkerierna, med 10 gesäller och endast 3 lårogossar, i 14 särskilta professioner, samt fem andra Borgare; Och anser man någon annan orsak till denna, fast obetydliga, tillökning i folknummern icke vara, än att en mängd fattiga personer årligen ifrån landet inflytta till staden, utan att idka någon borgerlig näring, eller tillskynda staden någon fördel, då de deremot oftast falla fattigvården till last.

I staden finnes en för tre år sedan inrättad TobaksFabrik, hvars tillverkning förlidet år endass uppgick i värde till 2,719 R:d. 20 sk. — En Pædagogik och ett Apothek, men för öfrigt ingen anmärkningsvärd inrättning.

Hälsovården bestrides af en i staden boende Regiments-Läkare, som tillika är Stads-Physicus, och fattigförsörjningen på det sätt, att både fattiga barn och orkeslöse personer inaccorderas hos sådana Stadens innevägnare, som vilja dem emottaga, emot betalning, hvartill staden, både genom taxation och sammanskott, bidrager.

Hvad som af stadens inkomster utgår till Borgmästarens, Magistratspersonernas, StadsNotariens, Uppbördsmannens, Stadsbetjeningens med fleres aflöning, utgör icke fullt 180 R:d. om året.

Om bägge dessa BergsStäder bör slutligen anmärkas, att några prohibitiva författningar, till deras särskilta fördel, numera icke äro gällande.

Efter denna öfversigt af Städarnas nu varande tillstånd, tillhör det mig att i underdånighet framställa min tanka om deras inflytande på Landets kultur, näringar eller konstflit, i öfverensstämmelse med de facta, som i denna underdåniga berättelse samt den dermed gemenskap ägande Statistiska Tabellen, blifvit lagda i öppen dag.

Det är sagdt, att hela Länets folkmängd år 1820 uppgick till 100,200, hvaraf då i Länets 4 städer bodde 5,350 personer, eller 5,36 procent af alla åldrar, stånd och kön.

Landets production af spannemål och potates år beräknad till ett sammanlagdt belopp af 251,165 Tunnor, utgörande på personalen 2 Tr 24 kappar, men städernas deremot till 4,667 Tunnor spannemål och 3,984 Tunnor potates eller 1 Tunna och nära 20 kappar på personen; och således endast 1 T:a och 4 kappar mindre på personen i städerna än å landet. Under denna jämförelse framställa sig städerna alltså såsom rivaliserande jordbrukare med landet, hvarvid likväl, oaktadt bördigheten af Stadsjorden, medelafkastningen deraf, om potäterna undantagas, i det hela, icke med mer än ett korn öfverstiger Landets uppgifna medelafkastning af hvarje sådesslag.

Det behof af spannemål och potäter, som städerna äro nödsakade att ifrån landet köpa, synes därför vara så obetydligt, att deras consumption icke i någon synnerlig mon kan verka till jordbrukets tilväxt, eller på jordbrukarnes välstånd hafva något inflytande, utan kan man taga för gifvet, att landtmannen,

i denna ort, vore förlorad, om han icke hade annan afsättning på sina produkter, än till Städernas invånare, att påräkna; att hans förnämsta debouché är just sjelfva landsbygden och framför allt Bergslags-orterna, som på långt när icke producera sitt behof, och slutligen, att öfverskottet oundvikligen måste förvandlas i brännvin, till förekommande af sådens förskåning, hvarigenom äfven af denna vara en öfverproduction uppkommit, som verkat till prisets nedsättning derå vida under den rätta proportionen till sådens värde, och hädanefter skall göra Kronans medråflan i denna näringsgren omöjlig.

Städernas inflytande inskränker sig således nu inom handelns naturliga föremål, att förse Landet med de köpmannavaror, som natursbehofven, vanan eller smaken gjort oundgängliga, och inom handverkeriernas bestämmande, att till handa hålla de arbeten och effecter, som de kunna åstadkomma,

Ur denna synpunkt äro och förblifva Städerna visserligen både nyttiga och omisteliga; Men huru vida mer välgörande skulle de ej blifva, huru vidsträckt deras inflytande, om man såge den fordna konst- och näringsflöten inom Stads-murarna uppstå, och om sparsamhet, tarflighet och vålmåga der återlifvade det sinne, som i försvunna tider gaf friheten och upplysningen sin utveckling?

Att städernas ypperliga jord, till en stor del, är högst tjenlig till odling af Hampa, Humla, Lin, Tobak och en mängd för Apotheken, Fabrikerna, Handverkerierna och den enskilda hushållningen nödvändiga saluväxter, som vi nu måste söka hos utlåningen, må ingalunda betviflas; att städernas ymnigare tillgång på gödningsämne och på arbetare, skulle göra denna kultur lönande, om icke straxt, åtminstone i längden, torde vara lika säkert, och att fabriker snart skulle uppstå, i bredd med dels nya och dels förökade rudimaterier, som påkallade förädling, det synes falla af sig sjelft. När sådane yrken i städerna inkallade och sysselsatte en fördubblad folkmängd och Borgaren egnade sina natursförmågheter, sin erfarenhet och sina samlade Capitaler uteslutande åt sin handtering, och på dess förbättring och utvidgning, då blefve Städerna, hvad de borde vara, industriens förnämsta hem, der jordbrukets alster alltid kunde påräkna en säker och lönande afsättning.

Mig synes derföre, som städernas uppkomst, hvarunder jag inbegriper handelns lif och handverkeriernas förkofran, i närvarande tidepunkt, borde ligga Svenska medborgaren synnerligen om hjertat, så framt eljest någon an-

nar förbättring i jordbrukarnes villkor skall kunna åstadkommas, än han förväntar sig af minskade Statsbidrag.

Efter den i Tabellerna gjorda beräkning belöpa sig dessa till något öfver Sju R:d. Banco på hvarje person å landet, de mantalsfrie äfven inberäknade, men i städerna icke fyllest till Fem R:d.

Den skiljaktighet, som förekommer emellan Kronans räkenskaper och Tabellen, uti utskyldernas belopp, härör, hvad bevillningen angår, hufvudsakligen derifrån, att den Bevillning, som utgår af de å landet boende tjenstemännens löner, icke kunnat någon jordlägenhet, eller annan inäktning påföras, utan följaktligen måst ifrån bevillningssumman afdragas, och på de öfriga ränte titlarna är den ganska obetydlig och kan nöjaktigt förklaras, hvadan till någon felaktighet i sjelfva Tabellverket deraf icke bör slutas.

Slutligen får jag i underdånighet bifoga den anbefallda uträkningen öfver de sista fem årens medel-markegång, och framhårdar med djupaste vördnad, trohet och nit

Stormåktigste Allernådigste Konung !

Eders Kongl. Maj:ts

underdånigste och tropligtigste
tjenare och undersåte

N. GYLDENSTOLPE

Leonh. Cassel.

Örebro Slott i LandsCanzliet
den 27 December 1822.

Örebro

